

Policy för Ålands demilitarisering och neutralisering

Handbok för landskapets myndigheter

Antagen av Ålands landskapsregering den 1 oktober 2015

Innehållsförteckning

1. Historisk bakgrund	3
2. Konventionerna och deras giltighet.....	4
2.1 Konventionernas giltighet internationellt och i Finland.....	5
2.2 Åland – från objekt till aktör	7
2.3 Tolkning av konventionerna.....	8
2.3.1 Gränserna för demilitariseringen och neutraliseringen.....	8
2.3.2 Förbudet mot militära styrkor och vapen	9
2.3.3 Neutraliserat område	10
2.3.4 Förbud mot militära anläggningar	11
2.3.5 Undantagen från bestämmelserna om demilitarisering i konventionen	11
2.3.6 Oskadlig genomfart	15
3. Demilitariseringen och neutraliseringen i förhållande till EU.....	16
4. Demilitariseringen och neutraliseringen i framtiden	18
4.1 Landskapets inflytande över demilitariseringskonventionerna	19
4.2 Den nya säkerhetspolitiken.....	19
4.3 Hanteringen av civila hot samt handräckning	21
4.4 Gränsbevakningen	24
4.5 En civil krisplan för Åland	24
4.6 Nordiskt försvars- och säkerhetspolitiskt samarbete	25
4.7 Kollektiv säkerhet inom FN och EU	26
4.8 Ett eventuellt finländskt Nato-medlemskap	27
5. Praxis.....	29
5.1 Brittiska drottningens besök.....	29
5.2 Tall Ships' Races.....	29
5.3 Haagkonventionen.....	29
5.4 Estonia-förlisningen	30
5.5 Open Skies-avtalet.....	30
5.6 USA:s planer på transport	31
5.7 Nordic Peace.....	32
5.8 Övningen Northern Coasts	32
5.9 En ny räddningslag (skyddsrum).....	33
5.10 NEFAB-avtalet.....	34
6. Bevakning av och information om konventionerna	34
6.1 Kontaktgruppen mellan utrikesministeriet och landskapsregeringen.....	35
6.2 Information om demilitariseringen.....	36
Bilagor:.....	38
Gränserna för Ålandsöarnas demilitarisering och neutralisering	39
Gränserna för Ålands demilitarisering och neutralisering, ”molnet”	40
Konvention om demilitarisering av Ålandsöarna (1856)	41
Konvention om Ålandsöarnas icke-befästade och neutralisering (1921).....	43
Traktat mellan Finland och Sovjetunionen om Ålandsöarna (1940).....	51
Fredsfördraget i Paris, Ålandsbestämmelser (1947).....	54
Utdrag ur Coreper II-protokollet i anknytning till Lissabonfördraget (2009)	56
Utrikesministeriets notifiering av moderniseringen av koordinaterna för demilitariseringens gränser.....	57
NEFAB-avtalet – Finlands deklaration om Åland	58

Åland har utgjort en demilitariserad zon sedan 1856 och är även neutraliserat sedan 1921. Demilitarisering innebär att det är förbjudet att placera militär personal, anläggningar och materiel på området samt befästa området. Neutralisering innebär att alla krigshandlingar mot eller inom Åland är förbjudna. Då landskapet Åland är en autonomi under finsk suveränitet är Finland förpliktigt att garantera att denna demilitariserade och neutraliserade status upprätthålls. Ålands status bygger på internationella överenskommelser som har bekräftats och utvecklats i ett flertal konventioner. Syftet med konventionerna är att säkerställa att Åland aldrig ska komma att användas av stater på ett sådant sätt att Åland skulle utgöra ett hot för någon ur militär synpunkt.

I detta dokument redogörs för den historiska bakgrunden till demilitariseringen och neutraliseringen, innehållet i konventionerna samt hur konventionerna i praktiken tolkas. Dokumentet är utarbetat av landskapsregeringen i samråd med lagtingets självstyrelsepolitiska nämnd.

Syftet är att dokumentet ska användas vid landskapsmyndigheterna som intern handbok i och med att all relevant information och praxis rörande demilitariseringen och neutraliseringen har samlats i ett och samma dokument. I dokumentet hittar man även källhänvisningar för den som är intresserad av mer ingående studier. I dokumentets kapitel 5 finns ärenden som belyser praxis kring demilitariseringen och neutraliseringen.

Dokumentet utgör ingen forskningsrapport och innehåller därför inte några mer djupgående analyser. I stället anges i dokumentet några frågor som kunde lämpa sig för ytterligare studier och där det finns behov av vidare forskningsinsatser.

I dokumentet redogörs också för landskapets politiska ställningstaganden och framtidsvisioner. Dessa är genomgående markerade i fet stil i dokumentet eller anges annars uttryckligen i texten som landskapets ställningstaganden.

1. Historisk bakgrund

Fram till år 1809 utgjorde Åland tillsammans med Finland en del av konungariket Sverige. Under kriget 1808-1809 ockuperade den ryska armén hela den östra delen av det svenska riket. Vid freden i september 1809 övertog Ryssland suveräniteten över Åland och örket blev en gränsregion mellan Sverige och Ryssland.

På grund av Ålands strategiska läge påbörjade Ryssland uppförandet av en fästning i Bomarsund. Syftet var att försvara inloppet till St. Petersburg samt att befästa gränsen mot det förenade konungariket Sverige-Norge. Fästningen hann emellertid aldrig färdigställas innan brittiska och franska styrkor anföll den halvfärdiga fästningen under Krimkriget (1853-1856).¹

Efter att den ryska garnisonen i Bomarsund kapitulerat i augusti 1854 erbjöd västmakterna örket till Sverige, som avvisade förslaget med hänvisning till landets neutralitet under pågående krig. Sverige gjorde däremot anspråk på Åland under fredsförhandlingarna i Paris år 1856, där Ålands statstillhörighet diskuterades. Ryssland vägrade tillgodose svenskarnas krav på landavträdelser, men accepterade en konvention om öarnas demilitarisering.² Syftet med konventionen var att försvaga Rysslands militära dominans i Östersjöområdet.³

Genom konventionen blev Åland för första gången föremål för en folkrättslig reglering. Det så kallade Ålandsservitutet som ingicks den 30 mars 1856 mellan

¹ Eriksson, Susanne ”Åland – demilitariserat och neutraliserat område”. I Eriksson m.fl., *Fredens öar. Ålands självstyrelse, demilitarisering och neutralisering*, Ålands fredsinstitut, Mariehamn 2006, s. 10.

² Modeen, Tore ”The international protection of the national identity of the Åland islands”, *Scandinavian Studies in law* 1973, s. 178.

³ Rotkirch, Holger ”Respekten för Åland som demilitariserat och neutraliserat område och Finlands förpliktelser”, Utrikesministeriets publikationer 1/2006, s. 11.

Ryssland, Frankrike och Storbritannien är en bilaga till fredstraktaten, som sedermera undertecknades av Österrike, Frankrike, Storbritannien, Preussen, Ryssland, Sardinien och Turkiet. Servitutet är på samma vis som fredstraktaten rättsligt bindande för alla parter.

1856-års konvention innehöll inte några bestämmelser om Ålands ställning under krig. När den tyska aktiviteten på Östersjön växte under första världskriget (1914-1918) beslöt Ryssland befästa Åland. Sverige, Storbritannien och Frankrike gav sitt samtycke till detta under förutsättning att anläggningarna skulle förstöras efter krigets slut. Efter oktoberrevolutionen år 1917 drog Ryssland sig ur kriget och den 6 december samma år utropade sig Finland till en självständig republik. De ryska befästningarna på Åland förstördes under sommaren 1919 efter en överenskommelse mellan Sverige, Tyskland och Finland.⁴

Redan innan Finlands självständighet hade ålänningarna krävt en återförening med Sverige. Frågan om Ålands statstillhörighet överfördes vid fredsförhandlingarna i Paris till det nyligen bildade Nationernas förbund och den 24 juni 1921 beslöt Nationernas förbunds råd att Åland skulle tillerkännas Finland. Beslutet var emellertid förenat med en suveränitetsinskränkning för Finlands del i och med att ålänningarna skulle få internationella garantier för bevarandet av sin svenskspråkiga status, samt att Åland skulle vara demilitariserat och neutraliserat genom en internationell överenskommelse.

Under vinterkriget (1939-1940) placerade Finland trupper på Åland samtidigt som kringliggande vatten minerades för att försvåra den sovjetiska flottans aktivitet.⁵ Signatärmakterna notifierades om åtgärderna och de framförde inga protester, varför de kan anses ha gett sitt tysta medgivande.⁶ Efter fredsslutet år 1940 slöts ett fördrag mellan Finland och Sovjetunionen där Finland förband sig att demilitarisera Ålandsöarna och där Sovjetunionen fick rätten att upprätthålla ett konsulat på Åland för att övervaka demilitariseringen. När fortsättningskriget (1941-1944) bröt ut blev Åland befäst av finska trupper. Efter vapenstilleståndet i september 1944 sattes 1940 års fördrag återigen i kraft. Ålands demilitarisering och neutralisering bekräftades slutligen under fredsförhandlingarna i Paris år 1947.

2. Konventionerna och deras giltighet

Som ovan framgår regleras demilitariseringen och neutraliseringen i följande konventioner:

- Konventionen den 30 mars 1856 om demilitarisering av Ålandsöarna (kallad Ålandsservitutet)
- Konventionen angående Ålandsöarnas icke-befästade och neutralisering av den 20 oktober 1921 (kallad Ålandskonventionen)⁷
- Fördrag angående Ålandsöarna mellan Finland och Sovjetunionen av den 11 oktober 1940⁸
- Fredsfördraget med Finland av den 10 februari 1947⁹
- Överenskommelse om grunderna för relationerna mellan Republiken Finland och Ryska Federationen av den 11 juli 1992¹⁰

⁴ Eriksson 2006, s. 11.

⁵ Främmande makter kränkte även Ålands demilitarisering och neutralisering under denna tidsperiod.

⁶ Rotkirch 1986, s. 371.

⁷ FördrS 1/1922.

⁸ FördrS 24/1940.

⁹ FördrS 19/1947.

¹⁰ FördrS 63/1992.

Det är framförallt i 1921-års konvention som den sakliga omfattningen av Ålands demilitarisering och neutralisering regleras. Konventionen hänvisar i sin tur till och grundar sig på Ålandsservitutet från 1856.

2.1 Konventionernas giltighet internationellt och i Finland

Idag anses samtliga konventioner rörande Ålands demilitarisering och neutralisering vara i kraft¹¹ och bindande för parterna.

I 1856-års konvention används inte termen demilitarisering i själva texten utan man talar om icke-befästning och om att militära och marina anläggningar varken kan bibehållas eller upprättas. Konventionen gör ingen skillnad mellan fredstid och krigstid. Uppdelningen mellan demilitarisering och neutralisering uppstod först efter 1921 och då för att tydliggöra att det tillkom särskilda bestämmelser som gäller krigssituationer. Dessa är undantag till de generella allmängiltiga bestämmelserna.

Både demilitariseringen och neutraliseringen anses dessutom ha vunnit folkrättslig hävd och därmed blivit gällande sedvanerätt även för de stater som inte undertecknat konventionerna.¹² Redan 1921 ansåg en juristkommission tillsatt av Nationernas Förbund att 1856-års konvention utgjorde "europeisk offentlig rätt". Även om neutraliseringen till skillnad från demilitariseringen inte nämns i till exempel 1940- och 1947-års fördrag, kan även neutraliseringen inbegripas i Ålands hävdvunna status.¹³ Av den orsaken anses alla stater med hänvisning till den folkrättsliga och sedvanerättsliga utvecklingen vara bundna av konventionerna.¹⁴

Då Finland har notifierat i enlighet med 1921 års konvention har man skickat notifieringar även till Island som således har behandlats som avtalspart. Island var inte självständigt vid undertecknandet av 1921-års konvention men vid självständigheten övertog man stora delar av Danmarks internationella förbindelser.

Alltsedan 1856 har Ålands demilitarisering och neutralisering företrädesvis varit ett regionalt säkerhetspolitiskt arrangemang. Samtliga konventioner hänvisar till ett avgränsat geografiskt område. Konventionerna anger även demilitariseringens och neutraliseringens omfattning samt vilka stater som utgör signatärmakter. Detta har emellertid inte inneburit att Ålands demilitarisering och neutralisering blivit en regional angelägenhet.¹⁵

Enligt artikel 7 i 1921-års konvention ska *de Höga Fördragsslutande parterna var för sig eller gemensamt hänvända sig till Nationernas Förbunds Råd*, för att besluta om vilka åtgärder som ska vidtas antingen för att säkerställa upprätthållandet av konventionens bestämmelser eller för att hejda en kränkning. Artikel 7 hänvisar således till en procedural mekanism där Nationernas Förbunds Råd fattar beslut om vilka åtgärder signatärmakterna ska vidta för att säkerställa upprätthållandet av Ålands demilitarisering och neutralisering. Genom att Nationernas Förbund upplöstes år 1946 upphörde förutsättningarna för en strikt tolkning av den angivna proceduren men upplösningen anses inte ha påverkat konventionens allmänna giltighet. Stöd för ett sådant resonemang kan utläsas ur artikel 62 Wienkonventionen varav framgår att en fundamental förändring av omständigheter kan åberopas som skäl till att sätta ett internationellt avtal ur kraft endast om de omständigheter som förändrats utgjorde en väsentlig förutsättning för

¹¹ Spiliopoulou Åkermark, Sia, *Ålands demilitarisering och neutralisering: gammal skåpmat eller levande folkrätt?*, Ålands fredsinstitut, Mariehamn 2007, s. 2.

¹² Eriksson 2006, s 16.

¹³ Björkholm, Mikaela & Rosas, Allan, *Ålandsöarnas demilitarisering och neutralisering*, Åbo Akademis förlag, Åbo 1990, s. 112.

¹⁴ Eriksson 2006, s. 16.

¹⁵ Björkholm & Rosas 1990, ss. 113-114.

parternas samtycke till avtalet. Territoriella regimer består även i situationer av fundamentalt förändrade omständigheter och vid statssuccession.

Allmän folkrätt förutsätter både en rättsövertygelse mellan staterna och en praxis som bekräftar denna övertygelse. Finlands beväring av Åland, under finska vinterkriget och fortsättningskriget, anses inte underminera konventionerna. Detta ska istället ses som en bekräftelse av Finlands rätt och förpliktelse att säkerställa Ålands ställning som neutraliserat område i krigstid och utgör således en bekräftelse av konventionernas giltighet.¹⁶ Dessutom åligger det även de övriga signatärmakterna att subsidiärt, vid sidan om Finland, säkerställa öarnas demilitariserade och neutraliserade status.

Det har under senare år i enstaka fall förekommit brott mot demilitariseringen bland annat i samband med Nordic Peace-militärövningen 2003 (se kapitel 5). Demilitariseringen har inte ifrågasatts i samband med de inträffade överträdelserna. Överträdelserna har i stället resulterat i utredningar av det inträffade samt bekräftelser på att demilitariseringen och neutraliseringen ska respekteras i dylika fall.

Även i modern tid har Ålands demilitariserade och neutraliserade status på olika sätt bekräftats och Finland har kontinuerligt följt upp och åberopat 1921-års konvention. År 1969 notifierades signatärmakterna i avsikt att klarlägga tolkningen av artikel 4 c. Enligt artikeln får Finland låta sina luftstridskrafter flyga över den demilitariserade zonen, men dessa får inte landa där annat än i fall av force majeure. Denna bestämmelse ansågs inte hindra att Finland använder militärhelikoptrar i räddningstjänst inom zonen. Signatärmakterna har inte protesterat mot denna tolkning.¹⁷

År 1984 notifierades signatärmakterna med anledning av gränsdragningen vid skäret Märket över vilket riksgränsen mellan Finland och Sverige löper. Signatärmakterna har inte gjort invändningar mot den justering av gränsen som då företogs och som samtidigt inverkar på den i 1921-års konvention definierade gränsen. Storbritannien bekräftade uttryckligen notifieringen, vilket utvisar att landet fortfarande anser sig vara part till konventionen.¹⁸

I samband med Sovjetunionens upplösning övertogs unionens tidigare folkrättsliga förpliktelser av Ryssland. 1940-års fördrag är otvetydigt i kraft mellan Ryssland och Finland och fördraget finns med i det protokoll rörande de båda staternas bilaterala överenskommelser som undertecknades i juli 1992.

Ålands demilitariserade och neutraliserade status bekräftades även i samband med EU-medlemskapet då det i protokoll 2 till 1995-års fördrag om Finlands och Ålands anslutning till EU gjordes en hänvisning till Ålands särställning enligt folkrätten. Utrikesutskottet framförde i sitt betänkande att *förhandlingsresultatet inte påverkar Ålands militärpolitiska status*.¹⁹ Utrikesutskottet har senare konstaterat att det *skall säkerställas att Åland får bibehålla sin folkrättsliga specialstatus, som också ingår i Ålandsprotokollet, särskilt när det gäller Ålands demilitariserade och neutraliserade status*.²⁰

Därefter berördes den demilitariserade och neutraliserade statusen i samband med beredningen av det förslag till konstitution för EU som i juni 2004 godkändes av medlemsstaternas företrädare. Till regeringskonferensens slutakt fogades en förklaring enligt vilken regeringskonferensen erkänner att den ordning som gäller för Åland enligt artikel IV-440.5 i konstitutionen har upprättats med tanke på öarnas särskilda ställning enligt internationell rätt. Även om det konstitutionella fördraget aldrig förverkligades fattades beslutet om förklaringen de facto enhälligt

¹⁶ Eriksson 2006, s. 16.

¹⁷ Björkholm & Rosas 1990, s. 38.

¹⁸ Ibid.

¹⁹ Utrikesutskottets betänkande (UtUB 8/1994 rd).

²⁰ UtUB 4/2003 rd.

vid regeringskonferensen och beslutet utgör därmed en bekräftelse av Ålands status.²¹

Ålands demilitariserade och neutraliserade status berördes även i samband med Lissabonfördraget då lagtinget konstaterade att de ändringar i bestämmelserna om den gemensamma utrikes- och säkerhetspolitiken som tillkommit genom Lissabonfördraget inte påverkar Ålands folkrättsliga ställning vare sig i nuläget eller i framtiden. I proposition nr 23/2008 om godkännande av Lissabonfördraget konstaterar regeringen att hänsyn måste tas till internationella förpliktelser som gäller Ålands demilitarisering och neutralisering vid genomförandet av säkerhetsgarantin och biståndsklausulen. För en utförligare beskrivning av demilitariseringen och neutraliseringen i förhållande till EU, se kapitel 3.

Även i samband med det så kallade NEFAB-avtalet berördes Ålands demilitariserade och neutraliserade status. Av regeringens proposition om godkännande av NEFAB-avtalet (RP 84/2012) framgår att *demilitariseringen betraktas som sedvanerätt och nämns därför inte särskilt i NEFAB-fördragets artiklar.*

Finland har således kontinuerligt notifierat signatärmakterna i frågor som rör Ålands demilitarisering och det är uppenbart att Finland och övriga konventionsstater anser att de konventioner som reglerar Ålands status och den sedvanerättsliga regim som därigenom uppkommit fortfarande är i kraft.

Sammanfattningsvis kan konstateras att de konventioner som reglerar demilitariseringen och neutraliseringen fortsättningsvis är i kraft och att Ålands särställning inte har ifrågasatts trots att tillfälliga avsteg från demilitariseringen och neutraliseringen förekommit. Neutraliseringen och demilitariseringen har dessutom erhållit sedvanerättslig status som binder även andra stater än signatärmakterna, och kan därför inte ändras genom en ändring av konventionerna.

Landskapet anser att demilitariseringen och neutraliseringen ska upprätthållas och dess giltighet kontinuerligt hävdas oavsett förändringar på det säkerhetspolitiska planet, nationellt eller internationellt.

2.2 Åland – från objekt till aktör

Det har skett en kontinuerlig utveckling då det gäller Ålands eget agerande i frågor som rör demilitariseringen och neutraliseringen. Bland den åländska befolkningen väcktes intresset i början av 1980-talet då Ålands fredsförening bildades och det började talas om fredens öar. Sedan dess har landskapsmyndigheterna kontinuerligt fört en dialog med riket i olika frågor rörande demilitariseringen och neutraliseringen.

Det kan med fog hävdas att Ålands agerande i frågor som rör demilitariseringen och neutraliseringen i dag har större betydelse än tidigare. Under senare tid har det tydligt framgått att Åland är en aktör med inflytande när det gäller den ständigt pågående diskussionen om Ålands demilitariserade och neutraliserade status.²² Genom att landskapet alltjämt agerat för att bevara och stärka autonomin, demilitariseringen och neutraliseringen strävar man från landskapets sida till att Åland i dag inte längre ska betraktas som ett objekt för andra aktörers politik, utan som en aktör, som för talan i frågor som påverkar dess ställning.²³

²¹ Självstyrelsepolitiska nämndens betänkande 47/2003-2004.

²² Pertti Joenniemi i *Autonomy and demilitarisation in international law: The Åland Islands in a changing Europe* 1997, s.12.

²³ Eriksson 2006, s 25. Se även Joenniemi, Pertti, *The Åland Islands Issue*. i Archer, Clive & Joenniemi, Pertti, *The Nordic Peace*, Ashgate, Hampshire 2003, s. 95.

Den åländska självstyrelsen är på ett tydligt sätt sammanlänkad med demilitariseringen och neutraliseringen. Demilitariseringen och neutraliseringen är en central del av Ålands särställning enligt folkrätten och bevakningen av dessa frågor har därför prioriterats högt av landskapsmyndigheterna. Som ett exempel där Åland på senare tid haft en aktiv roll kan nämnas den arbetsgrupp som tillsattes år 2005 för att utreda gränsdragningen för den neutraliserade och demilitariserade zonen runt Åland.

Eftersom demilitariseringen och neutraliseringen rör frågor som inte hör till landskapets lagstiftningsbehörighet är det riksmyndigheternas skyldighet att i sin verksamhet övervaka att demilitariseringen inte kränks.

Landskapet strävar efter att genom en kontinuerlig bevakning av efterlevnaden av konventionerna om demilitarisering och neutralisering tydliggöra och stärka landskapets ställning som en aktör och samtidigt uppmärksamma alla parter på att konventionerna i högsta grad är giltiga och aktuella.

Landskapet avser fortsätta på den inslagna vägen och strävar efter att stärka Ålands aktiva roll i dessa frågor.

2.3 Tolkning av konventionerna

Det övergripande syftet med de konventioner som reglerar Ålands demilitariserade och neutraliserade status är att området ska vara demilitariserat och neutraliserat.

Enligt artikel 8 i 1921-års konvention ska konventionens bestämmelser förbli i kraft, *vilka de förändringar än må vara som kan inträda uti det nuvarande status quo i Östersjön*. Detta innebär att Åland förblir demilitariserat och neutraliserat oavsett vilka åtaganden som Finland i övrigt ikläder sig.

2.3.1 Gränserna för demilitariseringen och neutraliseringen

I artikel 2 i 1921-års konvention definieras den demilitariserade och neutraliserade zonen omfattning bland annat genom ett antal koordinater. Koordinaterna anses inte längre moderna samtidigt som det framkommit att det finns vissa mindre områden som hör till landskapet men inte till den demilitariserade zonen och vice versa, varför justitieministeriet i mars 2005 tillsatte en arbetsgrupp för att utreda gränsdragningen för den neutraliserade och demilitariserade zonen runt Åland.

Arbetsgruppen föreslog i sitt betänkande²⁴ att 1921-års konventions koordinater ska omvandlas till det moderna EUREF-FIN-systemet, och att tillämpningen av demilitariseringsgränsen i samband med detta justeras så att den överensstämmer med självstyrelsegränsen. Betänkandet överensstämde med landskapets åsikt, men utrikesministeriet meddelade genom en skrivelse den 21 november 2011 att statsrådets utrikes- och säkerhetspolitiska ministerutskott beslutat att 1921-års konvention moderniseras så att den demilitariserade zonen ska kunna ritas in på kartor. Utrikesministeriet avsåg därför att ge en framställan till lantmäteriverket och trafikverket med uppdrag att vidta nödvändiga åtgärder för att omvandla koordinaterna till koordinatsystemet EUREF-FIN samt för att kartor över det demilitariserade området ska kunna publiceras. Landskapsregeringen beslutade den 2 februari 2012 anteckna uppgifterna till kännedom och meddelade samtidigt att tidigare redovisad uppfattning alltjämt kvarstår, det vill säga att demilitariseringsgränser justeras så att de överensstämmer med självstyrelsens gränser i Skiftet, det vill säga fjärden i Skärgårdshavet som utgör gränsen mellan Åland och Åboland.

²⁴ En utredning om gränserna för Ålands demilitarisering, JM:s arbetsgruppsbetänkande (2006:18).

Utrikesministeriet notifierade den 26 februari 2013 signatärmakterna samt övriga Östersjöstater om moderniseringen av koordinatsystemet och inga invändningar mottogs med anledning av notifieringen.

Någon gräns uppåt för den demilitariserade zonen anges inte i konventionen. Däremot innehåller artikel 4 ett förbud mot luftstyrkor att intränga i eller uppehålla sig inom zonen. Detta tyder på att även luftrummet ovanför zonen bör innefattas vilket länge har varit landskapets tolkning. Frågan aktualiserades bland annat i samband med Open Skies-avtalet (se kapitel 5) då lagtingets självstyrelsepolitiska nämnd i sitt förslag (D 1/2001-2002) framhöll att det avsteg från den tidigare restriktiva tolkningen av konventionerna om Ålands demilitarisering och neutralisering som utrikesministeriet nu förefaller förespråka inte på något sätt får ses som prejudicerande med tanke på framtiden.

Landskapets uppfattning är att den demilitariserade och neutraliserade zonen innefattar det område såsom definieras i artikel 2 i 1921-års konvention samt luftrummet ovanför det.

Landskapets långsiktiga målsättning är att Ålands gränser ändras så att de överensstämmer med demilitariseringens gränser. En ändring av Ålands gränser torde förutsätta en ändring av självstyrelselagen.

2.3.2 Förbudet mot militära styrkor och vapen

Enligt 1921-års konvention får ingen militär land-, sjö- eller luftstyrka tillhörande någon som helst makt uppehålla sig inom den demilitariserade zonen. Konventionen gör ingen skillnad på i vilket syfte styrkorna uppehåller sig inom zonen. Likaså förbjuder 1940-års demilitariseringsfördrag mellan Finland och Sovjetunionen såväl Finland som övriga stater från att inom zonen upprätthålla eller uppföra några som helst anläggningar eller operationsbaser av militär eller marin art, anläggningar eller operationsbaser för militär luftkraft eller några som helst andra anordningar avsedda för militära ändamål.

Begreppet väpnad styrka definieras inte i 1921-års konvention. Enligt 1977-års tilläggsprotokoll I rörande skydd för offren i internationella väpnade konflikter (FördrS 82/1980) – vilken kompletterar 1949-års Genèvekonventioner rörande skydd av krigens offer – ska en väpnad styrka stå under befäl, som ansvarar gentemot staten för sina underlydandes uppförande, samt vara underkastade ett internt disciplinärt system som bland annat ska garantera att folkrättens regler, tillämpliga i väpnade konflikter, iaktas.

I konventionerna finns det alltså inget uttryckligt krav för att de personer som ingår i den väpnade styrkan bär militär uniform eller andra utmärkande tecken. Å andra sidan räcker inte beväpning eller ett hierarkiskt kommandosystem i sig för att definiera en väpnad styrka. Deltagarna i den väpnade styrkan ska vara berättigade att direkt delta i fientligheter; därmed utgör till exempel en beväpnad polisstyrka inte definitionsmässigt en väpnad styrka. Å andra sidan är det inte heller otillåtet att bära militär uniform om personen i fråga inte är i tjänst och syftet är civilt, exempelvis vid ett bröllop.

Enligt 1921-års konvention är tillverkning på, införsel till, transitering genom och återutförsel av vapen och krigsmateriel från Åland uttryckligen förbjudna enligt artikel 4. Utifrån den ursprungliga franskspråkiga texten bör förbudet tolkas så att endast vapen för militärt bruk, inte för jakt och annat civilt bruk är förbjudna. Likaså kan den *reguljära polispersonal* – som enligt artikel 4, stycke 2 punkt a) får befinna sig inom den demilitariserade zonen för upprätthållande av allmän ordning och säkerhet – inneha vapen, och vapen kan även finnas ombord på tillåtna

örlogsfartyg och militära luftfartyg eller medfölja väpnade styrkor som tillåts under vissa förhållanden.²⁵

En speciell problematik gäller produkter med dubbla användningsområden, det vill säga produkter som används både militärt och civilt. Moderna vapensystem med så kallad lång porté, som till exempel skjuter en robot över den demilitariserade zonen eller styr en torped igenom zonen, är förbjudna med hänvisning till Ålandskonventionens artikel 4 som anger att all transitering av krigsmateriel och vapen är förbjudet.

Landskapets uppfattning är att ingen militär aktivitet ska förekomma i krigstid och ingen militär närvaro ska förekomma i fredstid utöver vad konventionerna medger.

Begreppet *militär land-, sjö- eller luftstyrka* ska tolkas så att det omfattar försvarsmaktens styrkor som är i tjänst oavsett i vilket syfte de besöker den demilitariserade zonen och oavsett om de är beväpnade och/eller uniformerade.

Med en styrka avses i detta dokument en eller flera soldater och annan militär personal som är i tjänst. Speciella problem uppkommer vid tolkningen av konventionerna då det gäller paramilitära styrkor, det vill säga beväpnade stridande grupper som inte är en del av en militär organisation, till exempel legosoldater. Landskapets uppfattning är att även sådana styrkor omfattas av förbuden i konventionerna.

Det informationsutbyte i dessa frågor som genom åren har förekommit vid möten med företrädare för marinen och flygvapnet har varit informativt och bör fortsätta.

Landskapets uppfattning är att de enda undantag som är tillåtna är de undantag som anges i 1921-års konvention.

2.3.3 Neutraliserat område

Enligt artikel 6 i 1921-års konvention ska den demilitariserade zonen i krigstid anses såsom neutraliserat område som inte får vare sig direkt eller indirekt begagnas för ändamål, som på något sätt sammanhänger med militära företag. Dock ska det, i händelse av krig som berör Östersjön, vara tillåtet för Finland i syfte att säkra respekten för zonen neutralisering att temporärt nedlägga minor i vattenområdet inom zonen och för detta ändamål vidta sådana maritima åtgärder som är strängt nödvändiga. Enligt artikel 6 ska Finland omedelbart underrätta Nationernas förbunds råd om detta.

Enligt artikel 7 II har Finland, i händelse av att zonen neutralisering bringas i fara genom en attack antingen mot Ålandsöarna eller genom ögruppen mot finska fastlandet, rätt att inom zonen vidta nödvändiga åtgärder för att hejda och tillbakaslå angriparen, tills signatärmakterna kan ingripa för att åstadkomma att neutraliseringen respekteras i överensstämmelse med bestämmelserna i konventionen. Även enligt artikel 7 ska Finland omedelbart underrätta Nationernas Förbunds råd om detta.

Förutsättningarna för en strikt tolkning av den angivna proceduren med hänvändelse till Nationernas Förbunds råd upphörde i och med att Nationernas Förbund upplöstes år 1946. Allmänna folkrättsliga principer ger dock fortfarande Finland rätt att försvara Ålands neutralisering. Finlands rätt att anhålla om hjälp direkt av andra signatärmakter har konsekvent framhållits alltsedan 1921. Enligt artikel 61 i Wienkonventionen om traktaträtt kan en part åberopa omöjlighet att

²⁵ Eriksson 2006, s 25. Se även Joenniemi, Pertti, *The Åland Islands Issue*. I Archer, Clive & Joenniemi, Pertti, *The Nordic Peace*, Ashgate, Hampshire 2003, s. 95.

fullgöra en traktatförpliktelse endast om detta följer av ett varaktigt försvinnande eller förintande av ett föremål som är oundgängligt för traktatens fullgörande (om denna omöjlighet inte beror på brott från partens egen sida). Signatärmakterna kan dock svårligen argumentera för att garantisystemet, som en procedural mekanism, är en sådan fundamental förutsättning för signatärmakternas anslutning till konventionen, att giltigheten av dess materiella bestämmelser har påverkats.²⁶ Därmed ska upplösningen av Nationernas Förbund inte anses ha påverkat konventionens allmänna giltighet.

2.3.4 Förbud mot militära anläggningar

1921-års konvention förbjuder Finland att befästa Åland och att upprätta någon militär anläggning eller annan anordning för krigsändamål. Förbudet gäller även anläggningar upprättade av andra stater än Finland, vilket stadgas i artikel 3: *Ingen anläggning eller operationsbas av militär eller marin art, ingen anläggning eller operationsbas för militär luftfart, ej heller någon annan anordning avsedd för krigsändamål får behållas inom den i artikel 2 angivna zonen.*

Varken 1921-års konvention eller det bilaterala fördraget mellan Finland och Sovjetunionen anger vad som menas med anläggningar för militärt ändamål. Under Genèvekonferensen då 1921-års konvention undertecknades uttalade den finländska delegationen till protokollet, att förbudet enligt gammal praxis inte omfattar militära anläggningar för humanitära ändamål, såsom sjukhus och ambulanser. Denna tolkning bekräftades sedermera av andra delegater.²⁷ Därutöver torde det finnas en allmän praxis att förbudet inte omfattar civila anläggningar såsom hamnar och flygfält även om de under krigstid kan utnyttjas för militära ändamål. Det finns emellertid inte någon uttömmande definition av begreppet *anordning avsedd för krigsändamål* vilket skapat en oklarhet i hur bestämmelserna ska tolkas. Dock har begreppet getts en vid tolkning såtillvida att det ansetts omfatta materiel såsom vapen.

Landskapet anser att förbudet mot militära anläggningar är omfattande och tydligt och det ska tolkas så att alla anläggningar som på något sätt helt eller delvis är avsedda att användas i militärt syfte omfattas av förbudet.

2.3.5 Undantagen från bestämmelserna om demilitarisering i konventionen

1921-års konvention räknar upp några undantag från bestämmelserna om demilitarisering under fredstid.

De i konventionen godtagna undantagen rör finländska väpnade styrkors rätt att temporärt uppehålla sig på Åland, Finlands rätt att låta sina luftstridskrafter flyga över den demilitariserade zonen, Finlands rätt att låta sina lätta för övervattenfart avsedda krigsfartyg besöka öarna samt temporärt ankra i öarnas vatten, samt Finlands rätt att tillåta ett krigsfartyg tillhörande varje annan makt att inlöpa i den demilitariserade zonen.

Även om principen att undantag från huvudregler ska tolkas strikt inte har kodifierats i Wienkonventionen, utsluts inte att även icke-kodifierade tolkningsprinciper kan komma till användning beroende på tolkningssituationens särskilda natur. Landskapets åsikt är att då konventionerna uppställer

²⁶ Bring, Ove, *Nedrustningens folkrätt*, Norstedts, Stockholm 1987, s. 327.

²⁷ Björkholm & Rosas 1990, s. 59-60.

generella förbud som huvudregel ska uppräknade undantag tolkas strikt, utan analog tillämpning.

2.3.5.1 Finländska väpnade styrkors rätt att temporärt uppehålla sig på Åland

Enligt konventionen får en finländsk väpnad styrka temporärt uppehålla sig på Åland för att upprätthålla ordningen, om *utomordentliga omständigheter* så kräver. Med detta avses främst interna oroligheter. Läget på Åland har genomgående varit stabilt och undantaget har därför inte aktualiserats.²⁸

Landskapet anser att detta undantag kan bli aktuellt enbart under extraordinära situationer.

Om frågan enbart rör ordningens upprätthållande på Åland ska initiativet om handräckning komma från landskapets sida, eftersom frågan i så fall hör till landskapets behörighet.

Uttrycket *temporärt* måste tolkas så att styrkorna ovillkorligen ska dras tillbaka snarast möjligt.

2.3.5.2 Finlands rätt att låta sina luftstridskrafter flyga över den demilitariserade zonen

Enligt konventionen har Finlands luftstridskrafter rätt att flyga över den demilitariserade zonen men de får inte landa annat än vid *force majeure*. Andra staters luftstridskrafter får inte flyga över zonen. Som ett resultat av överläggningar mellan Ålands landskapsregering och försvarsmakten har luftstridskrafternas stab uppgjort direktiv enligt vilka uppseendeväckande flygningar ej är att föredra.²⁹

2.3.5.3 Finlands rätt att låta sina lätta för övervattenfart avsedda krigsfartyg besöka öarna

Enligt konventionen får Finland *tid efter annan låta ett eller två av sina lätta, för övervattenfart avsedda krigsfartyg besöka öarna samt temporärt ankra i öarnas vatten*. Eftersom bestämmelsen gäller enbart för övervattenfart avsedda krigsfartyg, omfattar undantaget inte undervattensbåtar. Under *särskilda omständigheter av vikt* får även andra finländska övervattensfartyg, vilkas sammanlagda displacement inte överstiger 6 000 ton, temporärt hållas på området.

Ålands landskapsregering och den finländska marinen har under lång tid haft olika uppfattningar om fartygsbesöken. Uttrycket *tid efter annan* har av landskapsmyndigheterna i praktiken tolkats så att fartygen ska avlägsna sig från åländska vatten senast följande dygn från det att de kommit till området. Från rikets sida har det däremot hävdats en tolkning enligt vilken fartygen måste avlägsna sig ett dygn senare än enligt landskapsmyndigheternas tolkning.³⁰ Vidare har landskapet ansett att militärfartygen inte har rätt att angöra kaj och att besättningarna inte har rätt att gå iland.

Vid ett möte mellan dåvarande landskapsstyrelsen och försvarsministern den 11 september 1990 kom deltagarna överens om att försvarsmakten skulle förbättra informationen till landskapsmyndigheterna inför storövningar, att försvarsmakten och landskapsmyndigheterna skulle hålla årliga överläggningar och att försvarsmakten skulle utreda möjligheten att utarbeta direktiv för sjöstridskrafternas besök på Åland. I samband med mötet lämnade

²⁸ Eriksson 2006, s. 17.

²⁹ Självstyrelsepolitiska nämndens yttrande 1/1990-1991.

³⁰ Självstyrelsepolitiska nämndens betänkande rörande redogörelse enligt 32 § lagtingsordningen för tiden 1 november 2009 - 31 oktober 2010.

landskapsstyrelsen ett skriftligt ställningstagande, som kan benämnas "en överenskommelse om att parterna inte är överens".

I landskapsstyrelsens ställningstagande betonades rättsprincipen att en konvention eller en lag, som uppställer ett generellt förbud som huvudregel, ska i fråga om uppräknade undantag tolkas strikt, det vill säga utan analog tillämpning. Vidare ska tolkningen utgå från det ursprungliga syftet med rättsprincipen. Ställningstagandet utgår från att uttrycken *tid efter annan*, *ett eller två* samt *temporärt förankra i de till öarna hörande vatten* visar att den marina närvaron inte får vara ett mer eller mindre bestående inslag i den åländska skärgården.³¹

Vidare menade den dåvarande landskapsstyrelsen att konventionens undantagsbestämmelser ska tolkas enligt följande: De finska krigsfartygen har inte rätt att angöra kaj utan endast rätt att temporärt förankra i samband med de tillfälliga inspektionsfärderna. Ankringsmöjligheten tillkom utgående från 1920-talets förutsättningar för fartygen att färdas i mörker och i hårt väder, men idag finns emellertid inte samma behov för förankring. Vidare framgår av ställningstagandet att besättningarna inte heller har rätt att gå i land i militärt syfte, och att det samma torde gälla landstigningar i rekreationssyfte. Det konstateras även att fartygens närvaro, utgående från uttrycket *tid efter annan*, är begränsat till ett dygn och att enligt den praxis som tillämpats har man allmänt ansett att ett fartyg som anländer under ett dygn bör avlägsna sig senast påföljande dygn.

Resultatet av överenskommelsen var att landskapsregeringen inte längre behövde reagera varje gång marinen meddelade om ett besök; marinen visste att de bryter emot Ålands tolkning av konventionen om de utsträcker sina besök till nästföljande dag. Parterna har således varit överens om att man har delvis olika syn på hur valda detaljer i 1921-års konvention om Ålands demilitarisering ska tolkas, men att detta inte får hindra en framtida konstruktiv samverkan i frågan.

Marinen har under de senaste åren haft som målsättning att fartygsbesöken inom den demilitariserade zonen ska vara högst 48 timmar, vilket självstyrelsepolitiska nämnden har ansett varit en god avgränsning i jämförelse med tidigare tolkningar.

Efter mötet i september 1990 mellan försvarsmakten och den dåvarande landskapsstyrelsen utarbetades riktlinjer för marinens besök inom den demilitariserade zonen. Besöken följer nu en särskild plan som uppgörs för ett år framåt. Enligt riktlinjerna ska landstigning i Mariehamn inte ske under semesterperioden och även inspektionsbesök inomskärs bör undvikas under semesterperioden.

I dagsläget råder det främst skiljaktiga meningar i fråga om landstigningarna. Försvarsmakten anser att *försvarsmaktens fartyg har rätt att angöra kaj när de besöker den demilitariserade zonen under inspektionsfärderna. Teknologiska eller andra omständigheter har inte förändrats på så sätt att ankring inte skulle vara nödvändigt nuförtiden. Huvudstaben anser att förtöjning vid kaj har blivit en stadgad praxis och ingen av konventionsparterna har beklagat sig över denna praxis.* Självstyrelsepolitiska nämnden har däremot vid ett flertal tillfällen³² anfört synpunkter på att besättningen går iland i samband med militära fartygs besök i landskapet. Nämnden har konstaterat att landstigningarna strider mot artikel 4 i 1921-års konvention.

³¹ Självstyrelsepolitiska nämndens yttrande 1/1990-1991.

³² Självstyrelsepolitiska nämndens betänkande nr 3/2013-2014.

Det kan konstateras att marinens besök och de landstigningar som företas har minskat under senare år, se tabellen nedan.

År	Totalt antal	Landstigning
2000	32	
2001	30	
2002	58	
2003	26	
2004	51	
2005	35	
2006	22	
2007	21	
2008	22	
2009	26	
2010	26	8
2011	28	11
2012	14	11
2013	18	6
2014	19	5

Landskapet anser att bestämmelsen ska tolkas så att fartygen måste avlägsna sig senast under nästa dygn.

Landskapet anser att militära fartyg inte har rätt att angöra kaj utan endast rätt att temporärt ankra i samband med de tillfälliga inspektionsfärderna. Rätten att temporärt ankra ska, mot bakgrund av syftet med undantaget, utnyttjas restriktivt.

Landskapet anser att bestämmelsen rörande andra finländska övervattensfartygs rätt att temporärt hållas på området likaså ska tillämpas restriktivt med tanke på konventionens syfte och med tanke på konventionens kriterium *särskilda omständigheter av vikt*.

Landskapet konstaterar att de riktlinjer som utarbetades 1990 fortfarande bör gälla och anser att man bör ha en restriktiv hållning gällande fartygsbesök i den demilitariserade zonen.

2.3.5.4 Finlands rätt att tillåta ett krigsfartyg tillhörande varje annan makt att inlöpa i den demilitariserade zonen

Enligt konventionen kan Finlands regering under fredstid ge tillstånd till *ett krigsfartyg tillhörande varje annan makt* att inlöpa i den demilitariserade zonen. Ordalydelsen tolkas så att flera fartyg kan befinna sig på åländska vatten samtidigt, men endast ett från varje land. För ett dylikt besök krävs dock regeringens tillstånd. Enligt 1 § statsrådets förordning om territorialövervakning³³ stadgas att en ansökan från en stat som ansöker om tillstånd för ett statsfartygs ankomst till finskt territorium sänds till huvudstaben i god tid och senast sex arbetsdagar före den planerade ankomsten till finskt territorium, om inte något annat bestäms i förordningen.

³³ (FFS 971/2000).

De ovannämnda undantagen gäller fartygsbesök inom den demilitariserade zonen, det vill säga på det territorialvatten som enligt artikel 2 i konventionen definierats till tre sjömil från Ålands kust.

Ålandskonventionen kräver inte explicit att främmande örlogsfartyg som besöker den demilitariserade zonen ska vara övervattensfartyg utan bestämmelsen torde även omfatta ubåtar.

Landskapet anser att mot bakgrund av konventionens syfte bör restriktivitet iakttas när bestämmelsen om att medge krigsfartyg tillhörande andra stater rätt att inlöpa i den demilitariserade zonen och där temporärt ankra tillämpas.

Om en anmälan – i enlighet med 1 § rikets övervakningsförfordning – från utländska krigsfartyg, som ämnar tillträda den demilitariserade zonen, inkommer till regeringen bör Ålands landskapsregering omedelbart underrättas.

2.3.6 Oskadlig genomfart

Enligt artikel 5 i 1921-års konvention ska förbudet att låta krigsfartyg inlöpa eller uppehålla sig inom den i artikel 2 angivna zonen inte inverka på rätten till oskadlig genomfart genom territorialvattnen; oskadlig genomfart förblir underkastad gällande internationella bestämmelser och sedvänjor.

Den allmänna principen om oskadlig genomfart har kodifierats i Förenta nationernas havsrättskonvention (UNCLOS) som undertecknades den 10 december 1982 och trädde ikraft den 14 november 1994. Genom att både Sverige och Finland anslutit sig till havsrättskonventionen har 1921-års konvention fått en särskild säkerhetspolitisk betydelse inom ramen för internationell havsrätt.³⁴

Som oskadlig räknas genomfart av fartyg som genom sitt agerande inte hotar kuststatens fred, allmänna ordning eller säkerhet. Ett krigsfartyg i oskadlig genomfart bör inte stanna annat än vid force majeure.

I samband med att havsrättskonventionen trädde ikraft infördes en ny regel inom internationell havsrätt som kallas "genomfartstrafik" (transit passage), vilken tillämpas i internationella sund av särskild betydelse. Den nya principen introducerar en betydligt mer liberal regim än den oskadliga genomfart, som flaggstater annars har rätt till inom andra länders territorialhav, genom att den tillerkänner fartyg under främmande flagg nästan samma frihet som på öppet hav. Till exempel får ubåtar gå igenom sådana internationella sund i undervattensläge.³⁵

I artikel 35 c) i havsrättskonventionen föreskrivs undantag från regeln om transit passage för så kallade historiska sund, det vill säga sund där rättsreglerna för genomfart helt eller delvis är reglerade genom tidigare gällande internationella konventioner som särskilt berör sund.³⁶

I samband med att havsrättskonventionen undertecknades angav Finland i en deklaration³⁷ att Södra Kvarken skulle anses omfattas av undantaget som anges i

³⁴ Prawitz Jan "Åland och demilitariseringen idag - Seminariet i Mariehamn den 7 mars 2005" Utrikesministeriets publikationer 1/2006, s.39.

³⁵ Prawitz Jan 2006, s.40.

³⁶ Prawitz Jan 2006, s.40.

³⁷ "It is the understanding of the Government of Finland that the exception from the transit passage régime in straits provided for in article 35 (c) of the Convention is applicable to the strait between Finland (the Åland Islands) and Sweden. Since in that strait the passage is regulated in part by a long-standing international convention in force, the present legal régime in that strait will remain unchanged after the entry into force of the Convention."

artikel 35 c), eftersom konventionerna om demilitarisering har tillämpats en längre tid och inte påverkas av havsrättskonventionens ikraftträdande. Samtidigt gjorde Sverige en närmast liktydig deklaration. Sverige hävdade att undantaget omfattar såväl Öresund som Ålandshav eftersom begränsad genomfart tillämpats en längre tid och inte påverkas av havsrättskonventionens ikraftträdande.³⁸

Deklarationen upprepades när Finland och Sverige ratificerade havsrättskonventionen 1996. Det viktiga i detta sammanhang är att ingen delegat från någon annan makt opponerade sig vid detta tillfälle mot Finlands och Sveriges deklarationer. Frågan har heller inte berörts i något annat sammanhang. Följaktligen betyder detta att det tolkningsuttalande som gjordes i samband med undertecknandet av havsrättskonventionen 1982 ska anses utgöra gällande rätt.³⁹ Samtidigt innebär detta en bekräftelse av Ålands demilitariserade status.

Om ett örlogsfartyg till följd av sjönöd kommit in på det territorialvatten som hör till den demilitariserade zonen och dess närvaro där står i konflikt med bestämmelserna i 1921-års konvention ska det enligt internationell sedvänja anses tillåtet. Det förolyckade örlogsfartyget ska emellertid vidta nödvändiga åtgärder för att snarast lämna den demilitariserade zonen.⁴⁰

3. Demilitariseringen och neutraliseringen i förhållande till EU

EU:s grundfördrag fastställer de säkerhets- och försvarspolitiska uppgifter som unionen kan sköta. Enligt fördragen ska unionen utforma en gemensam försvarspolitik. Den gemensamma försvarspolitiken har sedermera fått ett mera exakt innehåll via unionens krishanteringspolitik, försvarsmaterielsamarbete samt via kampen mot terrorismen.

Då det gäller Ålands ställning i förhållande till EU:s säkerhets- och försvarspolitik diskuterades frågan redan i samband med EU-medlemskapet. I 1995-års fördrag om Finlands och Ålands anslutning till den Europeiska unionen och i en anslutande förklaring finns en skrivning om Ålands folkrättsliga ställning. I preambeln till protokoll 2, vilket är fogat till Finlands anslutningsfördrag till Europeiska unionen sägs: *Med hänsyn till Ålands särställning enligt folkrätten(...)*. I samband med riksdagens behandling av anslutningsfördraget framförde utrikesutskottet i sitt betänkande att *förhandlingsresultatet inte påverkar Ålands militärpolitiska status*.⁴¹

Frågan blev på nytt aktuell i samband med Lissabonfördraget, ett konsoliderat fördrag bestående av två delar: Fördraget om EU och fördraget om EU:s funktionssätt. Enligt artikel 4.3 i fördraget om EU finns en princip om lojalt samarbete. Enligt principen ska unionen och medlemsstaterna respektera och bistå varandra när de fullgör de uppgifter som följer av fördragen. Medlemsstaterna ska också vidta alla lämpliga åtgärder, både allmänna och särskilda, för att säkerställa att de skyldigheter fullgörs som följer av fördragen eller av unionens institutioners akter. Vidare ska medlemsstaterna hjälpa unionen att fullgöra sina uppgifter och de ska avstå från varje åtgärd som kan äventyra fullgörandet av unionens mål. Enligt artikel 351 i fördraget om EU:s funktionssätt ska medlemsstaterna uttryckligen vidta alla lämpliga åtgärder för att undanröja de delar i tidigare ingångna avtal som inte är förenliga med fördragen. Artikel 351 ger vidare medlemsstaterna möjlighet att diskutera och inta en gemensam hållning om hur avtalen förhåller sig till varandra och vad som eventuellt behöver revideras eller modifieras. Någon sådan

³⁸ Prawitz Jan 2006, s.40.

³⁹ Prawitz Jan 2006, s.40.

⁴⁰ Björkholm & Rosas 1990, s. 82.

⁴¹ Utrikesutskottets betänkande (UtUB 9/1994 rd).

diskussion har inte varit aktuell beträffande Ålands demilitarisering och neutralisering. Därför kan innehållet i artikel 351 inte anses påverka Ålands särställning enligt folkrätten.

Unionens krishanteringspolitik är för närvarande det område inom unionens gemensamma försvarspolitik som är längst utvecklad i fråga om kapacitet och mekanismer. EU:s krishanteringspolitik består av såväl militär som civil krishantering, vilka genom Lissabonfördraget kopplats närmare varandra. I Lissabonfördraget ingår två nya klausuler för ett fördjupat säkerhetspolitiskt samarbete. Dessa solidaritets- och biståndsklausuler stärker säkerheten inom unionens eget territorium. *Solidaritetsklausulen* ålägger medlemsstaterna att bistå varandra om en medlemsstat drabbas av en naturkatastrof eller en katastrof som orsakas av människor. I sådana situationer ges EU fullmakt att mobilisera alla instrument som står till dess förfogande, inklusive militära krishanteringsstyrkor. Speciellt terrorattacker har ansetts vara ett hot att räkna med, och unionens medlemsstater förband sig på politisk nivå till innehållet i denna klausul redan 2004. *Biståndsklausulen* gäller om en EU-medlemsstat utsätts för ett väpnat angrepp, och ålägger de övriga medlemsstaterna att ge stöd och bistånd med alla till buds stående medel.⁴² Riksdagens utrikesutskott har framfört en tolkning enligt vilken medlemsstaternas skyldighet till följd av klausulerna är tämligen långtgående.⁴³

Fokusområdena och hotbilderna i EU:s säkerhetspolitik definieras i den europeiska säkerhetsstrategin, som medlemsstaterna godkände i december 2003. Terrorism, spridning av massförstörelsevapen, organiserad brottslighet, regionala konflikter och stater i upplösning definieras i säkerhetsstrategin som de främsta hotbilderna för unionen. I säkerhetsstrategin fastställs ett synnerligen brett spektrum av instrument med vilka unionen försöker bemöta hoten.⁴⁴

I fråga om säkerhets- och försvarspolitiken är enhällighet fortsättningsvis huvudregeln, men kvalificerad majoritet kan användas i vissa fall. Den så kallade nödbromsen kvarstår dock så att en medlem av ministerrådet kan förhindra att beslut antas med kvalificerad majoritet.

Principen om lojalt samarbete och om undanröjande av tidigare avtal med beaktande av utvecklingen av den gemensamma försvars- och säkerhetspolitiken inom EU har i vissa sammanhang diskuterats. Det har ansetts att principen kunde innebära att de medlemsstater inom EU som är undertecknare av 1921-års konvention skulle anses skyldiga att medverka till upphävande eller förändring av sådana avtal som utgör hinder för utvecklingen av den gemensamma försvars- och säkerhetspolitiken. Signatärmakterna till 1921-års konvention är elva till antalet. Av dessa signatärmakter står i dagsläget enbart Island utanför EU. Landskapsmyndigheterna har ansett att principerna inte kan ges en sådan innebörd i fråga om avtalen som reglerar Ålands demilitarisering och neutralisering. Ålands demilitarisering och neutralisering kan på intet sätt sägas utgöra ett hinder för EU:s utvecklade säkerhets- och försvarspolitik. EU:s säkerhets- och försvarspolitik såsom den formas av medlemsstaterna måste beakta och respektera Finlands och övriga medlemsstaters åtaganden enligt de avtal som reglerar Ålands demilitariserade och neutraliserade status.

Inför den konferens som anordnades i oktober 2003 för regeringarna i EU:s medlemsstater för att ta ställning till utkastet – framtaget av ett Europeiskt konvent – till ett fördrag om upprättande av en konstitution för Europa, konstaterade

⁴² Tiilikainen, Teija, ”Vart är EU:s gemensamma säkerhets och försvarspolitik på väg?”, *Ålands demilitarisering och neutralisering mot bakgrund av de nya europeiska utmaningarna*, Utrikesministeriet, Europainformationen, 2010, 14-17.

⁴³ UtUB 6/2008 rd - RP 23/2008 rd, s.18.

⁴⁴ Tiilikainen 2010, ss. 14-17.

riksdagens utrikesutskott i sitt betänkande (UtUB 4/2003 rd) över statsrådets redogörelse till riksdagen (SRR 2/2003) om konventets resultat och förberedelserna inför regeringskonferensen följande: *Utrikesutskottet konstaterar med hänvisning till erhållen utredning att det i detta sammanhang ska säkerställas att Åland får bibehålla sin folkrättsliga specialstatus, som också ingår i Ålandsprotokollet, särskilt när det gäller Ålands demilitariserade och neutraliserade status.* Landskapet har ansett att Ålandsprotokollets ingress (preamble) innebär en hänvisning inte bara till självstyrelsen utan också till Ålands status som demilitariserat och neutraliserat område och därmed en bekräftelse av statusen från övriga medlemsstaters sida.

Finlands regering har i proposition nr 23/2008 om godkännande av Lissabonfördraget konstaterat att hänsyn måste tas till internationella förpliktelser som gäller demilitariseringen och neutraliseringen av Åland vid genomförandet av säkerhetsgarantin och biståndsklausulen. Dessutom är Ålands demilitariserade och neutraliserade status av en sådan karaktär, långvarighet och omfattning att den inte skulle kunna åsidosättas som en följd av Lissabonfördraget.

I samband med behandlingen av Lissabonfördraget framförde landskapet att EU:s medlemsstater på ett lämpligt sätt bör uppmärksammas på Ålands demilitariserade och neutraliserade status. Finland gjorde därför en ensidig deklaration gällande Åland som på Finlands begäran antecknades i COREPER II:s mötesprotokoll i november 2009.⁴⁵ Av texten framgår att Finland önskade påminna om att Ålands demilitariserade och neutraliserade status etablerades genom 1921-års konvention och att Ålandsprotokollets ingress hänvisar till den speciella status som Åland har enligt folkrätten. Det konstaterades att Lissabonfördragets ikraftträdande inte kommer att påverka tillämpligheten av 1921-års konvention om demilitariseringen och neutraliseringen och även Ålandsprotokollet kommer fortsättningsvis att vara i kraft.

Också i Finlands säkerhets- och försvarspolitiska redogörelse från år 2012 konstateras att Ålands demilitariserade och neutraliserade status kvarstår oförändrad oberoende av att Finland intensifierar sitt militära samarbete inom EU och i internationella organisationer.

Lissabonfördraget ändrar inte heller Ålandsprotokollets ställning i unionens rättsordning, utan protokollet är fortfarande en del av primärrätten. Även hänvisningen till Åland i grundfördragen kvarstår. Ålandsprotokollet eller hänvisningen till Ålandsprotokollet i grundfördragen kan inte heller ändras genom de nya förenklade ändringsförfarandena som skrivits in i Lissabonfördraget. Se även kapitel 4.7 angående kollektiv säkerhet inom FN och Europeiska unionen.

4. Demilitariseringen och neutraliseringen i framtiden

Sedan demilitariseringen och neutraliseringen befästes genom 1921-års konvention har mycket ändrats i omvärlden på det utrikespolitiska samt säkerhets- och försvarspolitiska området. Eftersom situationen i omvärlden hela tiden förändras kommer det även kontinuerligt att finnas ett behov av att föra diskussioner om demilitariseringen och neutraliseringen. Då specifika frågor uppkommer är det i första hand med utrikesministern och utrikesministeriet som diskussionerna mellan riket och landskapet ska föras.

Den säkerhetspolitiska situationen såväl i Europa som i Östersjöområdet har drastiskt förändrats bara under de senaste åren. Den ökade risken för terroristattacker har drabbat de flesta EU-medlemsstater och även flera av de nordiska länderna. Ålands geografiska läge innebär att Åland även i dag är av

⁴⁵ 2298th meeting of the permanent Representatives Committee, Bryssel 2-4 och 7 december 2009.

central betydelse ur ett säkerhetspolitiskt perspektiv, och av den orsaken är bibehållandet av Ålands demilitariserade och neutraliserade status av stort intresse. Begränsade ekonomiska resurser har blivit en faktor som driver utvecklingen mot allt mer samarbete över nationsgränserna. De regionala samarbeten som finns inom regionen där även Åland deltar – bland annat i det nordiska samarbetet och i BSPC (Baltic Sea Parliamentary Conference) – bidrar till att stärka stabiliteten i området. Samarbetena omfattar gemensamma problem som exempelvis miljöhot, kärnsäkerhet, storolyckor, gränsöverskridande organiserad brottslighet, illegal invandring samt cyberhot.

4.1 Landskapets inflytande över demilitariseringskonventionerna

De fördrag som reglerar Ålands demilitariserade och neutraliserade status hör enligt självstyrelselagens behörighetsfördelning till rikets lagstiftningskompetens. Enligt det rådande systemet i 59 § självstyrelselagen kan fördrag inom rikets behörighetsområde ingås, ändras eller upphävas utan bifall av lagtinget.

När förhandlingar förs om fördrag och andra internationella förpliktelser som kan ha särskild betydelse för landskapet, men som hör till rikets behörighetsområde, ska landskapsregeringen enligt 58 § 2 mom. underrättas, om detta lämpligen kan ske. Riket har således ett visst prövningsutrymme av huruvida landskapet underrättas eller inte. För den händelse att det finns något hinder för att underrätta landskapet, kan det således hända att ett fördrag som har betydelse för Ålands demilitariserade och neutraliserade status ingås, ändras eller upphävs utan att landskapet har fått yttra sig.

Denna fråga har behandlats av en arbetsgrupp tillsatt av justitieministeriet 2005.⁴⁶ Arbetsgruppen tog inte ställning i frågan, eftersom den ansågs ligga utanför arbetsgruppens mandat, men konstaterade i sitt betänkande att frågan bör utredas särskilt.

Eftersom Ålands demilitariserade och neutraliserade status är en av grundstenarna för den åländska självstyrelsen bör lagtingets inflytande öka över fördrag och andra internationella förpliktelser som Finland ingår, förbinder sig till eller säger upp då avtalet kan ha betydelse för Ålands folkrättsliga ställning. Denna fråga bör lösas genom en ändring av självstyrelselagen.

4.2 Den nya säkerhetspolitiken

De utmaningar som gäller säkerheten och de gränsöverskridande hoten blir allt mer mångfasetterade och sambandet mellan hållbar utveckling och säkerhet blir allt mer uppenbart. Befolkningsstillväxten och klimatförändringarna är de mest centrala faktorerna som inverkar på den globala säkerheten. Naturkatastrofer och omfattande skador på miljön försvagar den mänskliga säkerheten och leder till konflikter. På många områden ökar konkurrensen om tillgången till nödvändiga förnödenheter såsom vatten och föda. Plötsliga negativa förändringar i ekonomin ökar den samhälleliga osäkerheten och leder ofta till oroligheter.⁴⁷

Säkerhetspolitiken har under de senare årtionena således vidgats och till de nya hoten hör terrorattacker, cyberhot, nedfall från radioaktiva ämnen från kärnkraftsolyckor, större utsläpp av oljor och kemikalier till sjöss och i luften,

⁴⁶ EU:s konstitutionella fördrag och landskapet Åland, Justitieministeriets arbetsgruppsbetänkande 2005:9.

⁴⁷ Finlands försvars- och säkerhetspolitik 2012, s.15 ff.

större avbrott i el-, tele- och vattenförsörjning, avbrott i radio- och TV-sändningar, översvämningar och dammbrott, smittsamma epidemier samt massmigration av flyktingar. Samtidigt har försvarspolitiken utvecklats till att bli mer av krishantering.

Utvecklingen mot det moderna informationssamhället ökar sårbarheten för informationskrigföring såsom cyberattacker. Det digitala hotet bidrar till att gränsen mellan civilt och militärt suddas ut. Det räcker inte längre med att skydda militära system när internet knutit samman alla delar av samhället. Den nya strategin inkluderar aktiv spaning i nätverken för att tidigt upptäcka faror, liksom möjlighet att själv utföra attacker i förebyggande syfte. Allt sedan 11 september-attackerna 2001 har avlyssning av telefonsamtal och datatrafik blivit allt vanligare. Olika typer av cyberhot överskrider ofta nationsgränserna. För att få en fungerande krishantering krävs samarbete över nationsgränserna. Det internationella samarbetet går till stora delar ut på att dela med sig av information om till exempel sårbarheter i systemen, samt om hotfulla händelser och mönster. Frågan som uppkommer då nätet blir en krigszon är var slagfältet i så fall börjar och slutar.

Den tydlighet som tidigare fanns inom säkerhetspolitiken har allt mer försvunnit det senaste årtiondet. De begrepp som tidigare använts blir alltmer oklara. Gränsen för krig mellan stater och interna konflikter suddas ut. Numera förs inte enbart krig stater emellan utan exempelvis även gentemot terrorister. Staterna har inte längre fullt ut samma makt som tidigare utan säkerhets- och utrikespolitiken kräver i allt större utsträckning att stater tar i beaktande även privata aktörer. Privata enheter och aktörer anlitas allt oftare för militära uppdrag.

Utvecklingen har lett till en ökad sammanblandning av militära och civila begrepp och aktiviteter i finländsk, nordisk och europeisk försvars- och säkerhetspolitik. Som ett exempel kan nämnas artikel 42 i fördraget om EU. Artikel 42 innehåller bestämmelser om den gemensamma säkerhets- och försvarspolitiken, som av vissa experter anses täcka även andra hot än direkt militära angrepp.⁴⁸ En sådan tolkning medför att ett icke-militärt hot kan bemötas med militära medel, i teorin även inom den demilitariserade zonen.

I ljuset av denna utveckling uppstår frågor om hur demilitariseringsbestämmelserna ska tolkas och om hur de nya säkerhetshoten ska kunna bemötas på Åland utan att demilitariseringen och neutraliseringen kränks.

Det nya fokus som säkerhetspolitiken fått öppnar för nya möjligheter för Åland att göra sin röst hörd. Åland har möjligheter att föra fram demilitariseringen som förtroendeskapande åtgärd i alla dessa sammanhang. Åland avser tillvarata de möjligheter till deltagande och påverkan som ges i och med att Åland är direkt representerat i bland annat det nordiska samarbetet och BSPC.

Medling i internationella konflikter kommer att vara viktigt i framtiden och där kan erfarenheterna av den åländska demilitariseringen och neutraliseringen samt av Ålandsexemplet användas.

Det finns behov av att i förhållande till demilitariseringen och neutraliseringen ytterligare utreda konsekvenserna av att de militära begreppen ändras. Även frågan om hur de digitala hoten ska hanteras i förhållande till demilitariseringen och neutraliseringen kräver ytterligare klarlägganden.

⁴⁸ Tiilikainen, Teija, Utredning om skyldigheten till ömsesidigt stöd och bistånd i EU:s Lissabonfördrag, utrikesministeriets publikationer 5/2008.

4.3 Hanteringen av civila hot samt handräckning

Med anledning av att dagens samhälle ställer allt högre krav på specialisering kan olika myndigheter inte längre upprätthålla all kompetens själva utan man begär i stället handräckning av varandra i högre utsträckning. Detta leder i sin tur till att det blir allt vanligare med en större sammanblandning av militär och civil verksamhet och därför är hanteringen av civila hot i förhållande till demilitariseringen ett växande problem.

Frågan om handräckning kan bli aktuell både i frågor som hör till rikets behörighet och i frågor som hör till landskapets behörighet. Frågor som till stora delar hör till rikets behörighet är bland annat terrorhot. I riket regleras de situationer där försvarsmakten lämnar handräckning till polisen i lagen om försvarsmaktens handräckning till polisen (FFS 781/1980). Enligt denna lag ska försvarsmakten ge polisen handräckning bland annat i fråga om röjning av sprängladdningar samt för annat sådant uppdrag, för vars utförande försvarsmaktens specialpersonal eller -materiel behövs. Vidare regleras i lagen beslutsgången och formerna för handräckning.

Frågor som till stora delar hör till landskapets behörighet är allvarliga miljöhot, cyberhot, större avbrott i el-, tele- och vattenförsörjning samt avbrott i radio- och TV-sändningar. Landskapsmyndigheternas möjligheter att begära handräckning regleras i 31 § självstyrelselagen. Bestämmelser om handräckning finns även exempelvis i 42 § polislagen (ÅFS 2000:49). Enligt 31 § självstyrelselagen är riksmyndigheterna skyldiga att inom gränserna för sin allmänna behörighet på begäran av landskapsregeringen bistå landskapsmyndigheterna vid skötseln av uppgifter som hör till självstyrelsen. Situationen för landskapets del regleras även av de bestämmelser som finns i artikel 4 i 1921-års konvention. Artikel 4a lyder som följer: *utöver den reguljära polispersonal, som är nödvändig för upprätthållande av ordning och allmän säkerhet inom zonen och som är organiserad i överensstämmelse med de allmänna bestämmelser som gäller i den finska republiken, får Finland, därest utomordentliga omständigheter så kräver, dit införa och där temporärt hålla andra väpnade styrkor som är strängt nödvändiga för ordningens upprätthållande.*

Begreppet *utomordentliga omständigheter så kräver* har närmast ansetts avse oroligheter av intern natur, särskilt väpnat uppror och anses långt ha förlorat sin betydelse i och med stabiliseringen av det politiska läget i fråga om relationerna Finland-Åland-Sverige.⁴⁹ Hotbilder där försvarsmaktens handräckning kunde behövas på Åland, utöver oljeolyckor och röjning av misstänkta militära sprängladdningar, är i synnerhet storolyckor samt brott som görs i terroristiskt syfte och som riktar sig mot sjö- och flygtrafiken samt försök till sådana brott. Dylika situationer och försvarsmaktens handräckning i dem finns det ytterst lite praktisk erfarenhet av.⁵⁰

Frågan kan ställas huruvida bestämmelsen i artikel 4 är tillämplig vid terrorattacker. Hantering av terrorattacker är i första hand en polisiär uppgift. Skyddspolisen har i uppgift att förebygga och bekämpa terrorbrott. Om behov finns kan polisen i vissa situationer begära handräckning av försvarsmakten.⁵¹ Eftersom försvarsväsendet och lagstiftningen om bekämpning av terrorism enligt självstyrelselagen hör till rikets behörighet sker ett sådant ingripande i så fall på beslut som fattas i riket. Om en sådan situation däremot uppstår att enbart Ålands säkerhet är i fara kan landskapet begära handräckning och riket har skyldighet att bistå landskapet enligt 31 § självstyrelselagen. I situationer där det inte är frågan om att vidta åtgärder som *är strängt nödvändiga för ordningens upprätthållande*

⁴⁹ Björkholm & Rosas 1990, s.65.

⁵⁰ Utredning om försvarsmaktens myndighetsstöd på Åland, HARE PLM001:00/2014, 17.4.2015.

⁵¹ Lag om försvarsmaktens handräckning till polisen (FFS 781/1980).

saknas möjligheter för ett militärt ingripande enligt konventionen. Några bestämmelser som möjliggör åsidosättande av bestämmelserna om demilitariseringen till följd av landskapsregeringens begäran om handräckning finns inte i konventionerna.

Försvarsministeriet tillsatte i september 2014⁵² en utredning med uppgift att klarlägga hur försvarsmakten kan delta i de handräckningsuppgifter och andra uppgifter som föreskrivs för försvarsmakten med beaktande av Ålands demilitariserade och neutraliserade status. Utredningen genomfördes i samarbete mellan försvarsministeriet och justitieministeriet. I utredningen konstaterades att *det råder olika uppfattningar om i hurdana myndighetsstödsituationer och i vilken mån de internationella fördrag som garanterar Ålands särställning tillåter försvarsmaktens närvaro på Åland. I lagberedningen har inte heller alltid beaktats Ålands särställning och de krav den ställer på myndigheternas verksamhet i synnerhet när det är fråga om försvarsmaktens myndighetsstödsuppgifter.* I utredningen konstateras vidare att det finns behov av en utredning som skulle vara gemensam för statsrådet och som skulle vara mer omfattande än försvarsministeriets utredning.

Från rikets sida har framförts olika tolkningar av varför handräckning från försvarsmakten är möjlig: En tolkning som framförts är att en handräckningsstyrka från försvarsmakten, underställd en civil myndighet, inklusive polisen, anses som en civil styrka vilket innebär att det inte är fråga om sådan militär närvaro som avses i artikel 4. En annan tolkning som framförts är att en handräckningsstyrka från försvarsmakten, underställd en civil myndighet, anses som en militär styrka men att verksamheten är tillåten i enlighet med de undantag som finns i artikel 4.

Landskapsregeringen har i ett utlåtande⁵³ över utkastet till Försvarsministeriets utredning konstaterat att landskapet har ansett att Finland som stat är skyldig att tillse att vissa grundläggande funktioner alltid finns att tillgå via civila myndigheter, vilket bör beaktas bland annat vid organisationsupplägg, så att både konventionens krav och skyldigheten att ge handräckning enligt 31 § självstyrelselagen uppfylls. Innan handräckning begärs eller ges av försvarsmakten ska det vara klarlagt att det inte är möjligt att få handräckning med enbart civila medel. Försvarsmaktens medverkan kan enbart komma i fråga om utomordentliga omständigheter så kräver. Utgångspunkten vid genomförandet av handräckningen ska vara att handräckning ges med så lite militär inblandning som möjligt och handräckningen ska genomföras under civil myndighets ledning.

Landskapsregeringen framförde vidare i sitt utlåtande att landskapet är medvetet om att rikets myndigheter har tolkat artikel 4 så att handräckning av försvarsmakten till Åland är möjlig, men att landskapsregeringen anser att dessa undantag till sin utformning är starkt begränsande och därmed att en notifiering till signatärmakterna bör övervägas för att säkerställa den traktatmässiga grunden för handräckningen.

Ur Försvarsministeriets utredning framgår att handräckning av försvarsmakten på åländskt territorium har förekommit cirka två till fem gånger per år. Det har då i regel varit landskaps- eller rikspolisen eller gränsbevakningsväsendet som bett försvarsmakten om stöd för uppgifter. För försvarsmaktens handräckningsuppdrag som gäller Åland svarar i första hand marinen. De övriga försvarsgrenarnas (arméns och flygvapnets) kapaciteter kan användas vid behov, men det kan konstateras att under åren 2010–2014 utfördes alla försvarsmaktens handräckningsuppdrag på åländskt territorium av marinen.

Av riksmyndigheterna är gränsbevakningsväsendet, som svarar för det praktiska

⁵² Utredning om försvarsmaktens myndighetsstöd på Åland, HARE PLM001:00/2014, 17.4.2015.

⁵³ 23Rk1c, ÅLR 2014/7766.

genomförandet av territorialövervakningen i landskapet Åland, den myndighet på Åland som oftast behöver hjälp av försvarsmakten, och då oftast i underhållet av övervakningssystem som kräver teknisk specialkunskap.

Ett annat regelbundet återkommande handräckningsuppdrag, även om det kvantitativt är mindre, är identifiering och röjning av misstänkta militära sprängladdningar på begäran av landskaps- eller rikspolisens. Under åren 2010–2014 har årligen cirka en till fyra röjningar gjorts på åländskt territorium. I typiska fall har röjningsuppdragen rört militära sprängladdningar från första världskrigets dagar.

Försvarsmakten har också vid ett fåtal tillfällen gett handräckning på åländskt territorium vid oljebekämpning. Principen är att försvarsmaktens oljebekämpningsfartyg samlar olja på havet men går inte in till stranden. Den insamlade oljan förflyttas med pråmar eller små tankfartyg från de oljeinsamlade fartygens tankar till den plats som den myndighet som leder oljebekämpningen (i allmänhet Finlands miljöcentral) bestämmer för fortsatt behandling.

Hittills har handräckning inte begärts av försvarsmakten gällande att spana efter en försvunnen person inom åländskt territorium. Inte heller sådan handräckning har begärts som skulle förutsätta användning av maktmedel.

Landskapet anser att eftersom artikel 4 i 1921-års konvention utgör ett undantag till det allmänna demilitariseringssyftet måste bestämmelsen tillämpas restriktivt.

Landskapet anser att både landskaps- och riksmyndigheterna måste försäkra sig om att relevant lagstiftning och all beredningsplanering som rör Åland sker med utgångspunkten att alla förutsägbara händelser på Åland ska kunna hanteras utan militär inblandning.

Det är viktigt att landskapsmyndigheterna undviker att medverka till att åtgärder som strider mot konventionens bestämmelser vidtas. Detta innebär att landskapsmyndigheterna i första hand begär handräckning från civila myndigheter och iakttar försiktighet vid begäran om handräckning som innebär militär närvaro i landskapet. Det ska således innan handräckning begärs vara klarlagt att det inte finns några andra möjliga sätt att åtgärda situationen, då det exempelvis rör sig om att rädda människoliv, miljö eller stora ekonomiska värden. En sådan situation kan inträffa om enbart försvarsmakten har tillgång till sådan utrustning eller kompetens som behövs, exempelvis vid en minröjning eller en oljekatastrof. Det bör noteras att även vid användning av militär utrustning för civila ändamål, exempelvis vid en minröjning, ska konventionerna följas.

Frågan hur artikel 4b i 1921-års konvention ska tolkas med avseende på terrorattacker är en fråga som bör utredas närmare.

Landskapsregeringen kommer att utarbeta en plan för handräckning för landskapsmyndigheterna där det närmare fastställs i vilka fall handräckning ska begäras av landskapsmyndigheterna och på vilket sätt frågan om handräckning ska beredas. Beslut om begäran om handräckning ska fattas av landskapsregeringen om inte rätten att fatta beslut uttryckligen har delegerats genom lag, förordning eller beslut. Delegering kan bli aktuell till exempel i situationer som man på förhand vet kommer att vara

synnerligen akuta och där man måste sätta in åtgärder omedelbart för att undvika skada.

Landskapet anser att det är angeläget att en gemensam tolkning av bestämmelserna i artikel 4 rörande möjligheten till handräckning av försvarsmakten uppnås.

4.4 Gränsbevakningen

Under en längre tid har gränsbevakningens ställning i förhållande till demilitariseringen och neutraliseringen varit föremål för diskussion på Åland. Gränsbevakningens status och funktion har under de senaste decennierna utvecklats avsevärt. Lagstiftningen om gränsbevakningen innehåller vissa principer som understryker dess militära natur; dess inre organisation är militärisk, en del av tjänsterna inom gränsbevakningsväsendet betecknas som militära tjänster och dess innehavare lyder också i fredstid under stadgandena om krigsmän i 45 kap. strafflagen. Tyngdpunkten i gränsbevakningsväsendets uppgifter under normala fredstida förhållanden kan sägas vara av icke-militär natur, såsom upprätthållande av allmän ordning och säkerhet, tullbevakning, sjöräddning och sjuktransporter.

I propositionen till Gränsbevakningslagen (578/2005) konstateras följande: *Gränsbevakningsväsendet deltar i rikets försvar och ger i detta syfte sin personal och de värnpliktiga som förordnats till gränsbevakningsväsendet samt de kvinnor som antagits för att fullgöra frivillig militärtjänst militärutbildning samt upprätthåller och utvecklar försvarsberedskapen i samarbete med försvarsmakten. Om försvarsberedskapen kräver det, kan gränstrupperna eller delar av dem genom förordning av republikens president anslutas till försvarsmakten.*

Gränsbevakningsväsendets förhållande till försvarsmakten klarläggs ytterligare i statsrådets redogörelse till riksdagen rörande Finlands säkerhets- och försvarspolitik 2009: *Gränsbevakningsväsendet deltar i försvaret av landet och utgör en viktig del av försvarssystemet och gränsbevakningsväsendets trupper kan anslutas till försvarsmakten när beredskapen höjs.⁵⁴ Samtidigt anger utrikesutskottet i ett betänkande att det måste vara behörigen klarlagt hur Ålands särställning ska beaktas i olika slag av framtida icke-militära krissituationer – som oljekatastrofer och terrorangrepp – och hur gränsbevakningen har ordnats med tanke på militära krissituationer.*

Landskapet anser att det måste kunna säkerställas att den gränsbevakning som är verksam på Åland är organiserad så att de konventioner som reglerar demilitariseringen respekteras.

4.5 En civil krisplan för Åland

I samband med diskussionen om gränsbevakningen har tanken på en civil krisplan för Åland framförts. En sådan plan skulle utgå ifrån en utredning om hur räddningsaktioner i olika tänkbara situationer, till exempel i fall av naturkatastrofer och storolyckor, kan ske med endast civila enheter.

Riksdagens utrikesutskott har uppmärksammat problematiken och har konstaterat att det måste vara behörigen klarlagt hur Ålands särställning ska beaktas i olika slag av framtida icke-militära krissituationer – såsom oljekatastrofer och terrorangrepp – och hur gränsbevakningen har ordnats med tanke på militära krissituationer.⁵⁵

⁵⁴ Finlands säkerhets- och försvarspolitik 2009, s. 112.

⁵⁵ Utrikesutskottets betänkande UtUB 5/2009rd – SRR 1/2009rd.

Också i Finlands säkerhets- och försvarspolitiska redogörelse 2012 fastslås att *statsrådet utreder hur landskapet Ålands särställning också framöver ska beaktas i samband med eventuella oljekatastrofer och andra krissituationer, och hur man ska säkerställa att de berörda myndigheterna har tillräcklig beredskap.*

Landskapet anser att en särskild plan för räddningsaktioner skall utarbetas. Alla krishanteringsplaner som uppgörs för Åland ska vara sådana att alla de händelser som redogörs för i krishanteringsplanen kan handhas så att konventionerna respekteras.

4.6 Nordiskt försvars- och säkerhetspolitiskt samarbete

De nordiska länderna är föregångare när det gäller säkerhetsskapande. Efter Sovjetunionens fall och de baltiska ländernas frigörelse blev det politiskt möjligt att ta upp säkerhetspolitiska frågor i Nordiska rådet. Sedan år 1997 har en årlig försvarspolitisk redogörelse varit en av dagordningspunkterna vid Nordiska rådets session. Utvecklandet av det nordiska försvarssamarbetet (Nordefco) inleddes år 2008 på initiativ av kommandörerna för försvarsmakterna i Finland, Norge och Sverige. Den så kallade Stoltenbergrapporten rörande det nordiska samarbetet inom utrikes- och försvarspolitiken som presenterades år 2009 är central för det nordiska säkerhetspolitiska samarbetet.

Försvarssamarbetet har under senare tid fått allt större fokus inom det nordiska samarbetet och en av drivkrafterna är minskande ekonomiska resurser. Genom det nordiska försvarssamarbetet ökar kostnadseffektiviteten.

I april 2011 enades de nordiska utrikesministrarna om en solidaritetsförklaring inom det utrikes- och säkerhetspolitiska området där de fem länderna förbinder sig att i det fall ett nordiskt land skulle drabbas av en kris eller ett angrepp, så kommer övriga länder att bistå med relevanta medel. Det kan även röra sig om bistånd vid naturkatastrofer, cyber- eller terrorattacker.

Ålands delegation i Nordiska rådet har i en skrivelse till Nordiska rådet påtalat betydelsen av att debatten om försvars- och säkerhetspolitik inom det nordiska samarbetet tydligt inkluderar fredsbygge, konfliktlösning samt demilitarisering och neutralisering som redskap.

I maj 2014 undertecknade försvarsministrarna från Sverige och Finland en handlingsplan för ett fördjupat försvarssamarbete staterna emellan. Syftet var att åstadkomma en fördjupad operationell effekt genom gemensam användning av tillgångar, fördjupad interoperabilitet och en djupare dialog om gemensamma utmaningar. Samarbetet skulle hänföra sig till fredstid. Handlingsplanen ledde till en slutrapport från försvarsmakterna i januari 2015 om potentiella fördjupningsområden – inledningsvis kommer upprättandet av säker kommunikation, alternativa landningsbaser, samarbete inom luftövervakning, utvecklingen av det gemensamma marina sammansatta förbandet (Swedish-Finnish Naval Task Group) samt fortsatt samarbete på övningsområdet och gemensamt nyttjande av marin infrastruktur att utgöra prioriterade områden.

Landskapet följer noga utvecklingen inom det nordiska försvars- och säkerhetspolitiska arbetet och anser att ett utökat nordiskt försvarssamarbete kan och måste ske på ett sådant sätt att de konventioner som reglerar demilitariseringen och neutraliseringen efterlevs.

Landskapet kommer att hålla sig informerad om försvarssamarbetet till de delar frågor som berör Åland diskuteras.

Landskapet avser i diskussionerna om det nordiska försvars- och säkerhetspolitiska arbetet synliggöra och öka kunskapen om Ålands demilitariserade och neutraliserade status. I diskussioner om nordiska säkerhetspolitiska initiativ bör erfarenheterna från Ålandsexemplet användas.

4.7 Kollektiv säkerhet inom FN och EU

I samband med Finlands inträde i EU år 1995 förändrades finsk säkerhetspolitik. Efter anslutningsdebatten stod det klart att Finland måste efterge sin neutralitet för att kunna bli medlem i unionen.⁵⁶ Idag deltar Finland aktivt i det internationella säkerhetspolitiska samarbetet och de säkerhetspolitiska aktiviteterna har EU som utgångspunkt. Finland har exempelvis varit med och byggt upp den gemensamma militära krishanteringen.

Lissabonfördragets ikraftträdande den 1 december 2009 bekräftar en strävan inom EU att harmonisera medlemsstaternas utrikes- och säkerhetspolitik för att effektivisera och skapa enighet. Genom Lissabonfördraget genomfördes en utökning av det gemensamma försvars- och säkerhetspolitiska samarbetet. Bland annat infördes i fördraget en så kallad säkerhetsgaranti i form av en klausul enligt vilken medlemsstaterna är skyldiga att med alla till buds stående medel bistå en annan medlemsstat som utsatts för väpnat angrepp. Ytterligare införs en solidaritetsklausul om bistånd vid terrorattacker och naturkatastrofer. Som tidigare nämnts har riksdagens utrikesutskott framfört en tolkning enligt vilken medlemsstaternas skyldighet till följd av klausulerna är tämligen långtgående och har ansett att skyldigheten att ge stöd och bistånd inom Europeiska unionen i princip inte avviker från motsvarande skyldighet inom Nato, inte heller i det avseendet att beslutet att ge stöd och bistånd alltid fattas separat i det enskilda fallet och kräver politiska överväganden från medlemsstaternas sida.

I samband med behandlingen av Lissabonfördraget begärde lagtingets lagutskott en rapport⁵⁷ rörande förhållandet mellan å ena sidan konventionerna beträffande Ålands demilitarisering och neutralisering och å andra sidan senare konventioner, i synnerhet FN-stadgan och EU-fördragen.

I rapporten konstateras att demilitariseringen och neutraliseringen existerar parallellt med FN-stadgans artikel 51 om kollektiv säkerhet.⁵⁸ *Under fredstid påverkas inte demilitariseringen utan den finns intakt eftersom tidigare folkrättsliga förpliktelser i princip fortsätter att gälla även efter FN-stadgans införande. Frågor uppstår främst om neutraliseringen, i sådana fall då Finland eller andra geografiskt närbelägna stater deltar i militära operationer och det görs anspråk på användning av det åländska territoriet i den kollektiva säkerhetens namn.*

⁵⁶ Tiilikainen, Teija, *Åland, Finland och Europeisk säkerhet*, Ålands fredsinstitut, Mariehamn 2002, s. 26.

⁵⁷ Rapporten skrevs av Ålands Fredsinstituts direktör, docent Sia Spiliopoulou Åkermark.

⁵⁸ FN-stadgans artikel 51 "Ingen bestämmelse i denna stadga inskränker den naturliga rätten till individuellt eller kollektivt självförsvar i händelse av ett väpnat angrepp mot någon medlem av Förenta Nationerna, intill dess att säkerhetsrådet vidtagit nödiga åtgärder för upprätthållande av internationell fred och säkerhet. Åtgärder vidtagna av medlemmar under utövande av denna rätt till självförsvar skola omedelbart inberättas till säkerhetsrådet och skola ej i något avseende inverka på säkerhetsrådets rätt och skyldighet enligt denna stadga att vid varje tillfälle handla på sätt, som rådet anser nödvändigt för att upprätthålla eller återställa internationell fred och säkerhet."

Vidare sägs i rapporten att när demilitariseringen och neutraliseringen för Åland kom till i mitten av 1800-talet och början på 1900-talet fanns det ingen erfarenhet av internationella militära operationer i FN:s regi eller av kollektiv säkerhet och tvingande sanktioner av det slag vi känner till idag (...) Staterna ska respektera alla sina övriga förpliktelser så mycket som är möjligt utan att direkt kränka FN-stadgan. Detta är betydelsefullt även med tanke på att 1856-års konvention är bindande för tre av säkerhetsrådets ständiga medlemmar, vilket borde betyda att Ålands demilitarisering och neutralisering ska beaktas även vid förfrågningar om stöd riktade av säkerhetsrådet eller dessa stater till Finland. Parterna måste sträva efter att upprätthålla både FN-stadgan och demilitariserings- och neutraliseringskonventionerna parallellt, vilket bör vara fullt möjligt om viljan finns.

Slutligen konstateras i rapporten att vad vi ser hända är att tanken om kollektiv säkerhet idag finns sammanflätad inom FN, EU, Nato och det nordiska försvarssamarbetet som nu växer fram. Risken finns att allomfattande hänvisningar till den kollektiva säkerheten kan komma att användas som ett möjligt instrument för att ifrågasätta Ålands demilitariserade och neutraliserade status. Åland kan å sin sida hävda att det faktum att övervakningssamarbetet i Östersjöområdet intensifieras visar på Östersjöns fortsatta strategiska betydelse, som gör det desto viktigare att Ålands demilitariserade och neutraliserade status upprätthålls.⁵⁹

Landskapet anser att framtida instrument för kollektiv säkerhet ska utarbetas så att demilitariseringen och neutraliseringen fortsättningsvis till fullo respekteras.

4.8 Ett eventuellt finländskt Nato-medlemskap

Nato är en försvarsorganisation vars medlemmar förpliktigar sig att försvara varandra om behov uppstår. Förhållandet mellan Nato och medlemsstaten bestäms i ett bilateralt avtal som är ett resultat av förhandlingar mellan den ansökande staten och Nato;⁶⁰ innehållet i Nato:s anslutningsavtal kan alltså variera mellan staterna. Ett finländskt medlemskap kan aktualiseras dels genom att Finland direkt ansluter sig till organisationen eller genom en sammanslagning av Nato och EU:s försvar. Nato-avtalet innehåller en liknande biståndsklausul som Lissabonfördraget.⁶¹ Det strategiska koncept som styr Nato:s uppgifter och verksamhet förnyades år 2010 och fastställer tre kärnuppgifter för Nato; kollektivt försvar, internationell krishantering samt partnerskap och samarbete med länder utanför Nato och med internationella organisationer. Hösten 2014 ingick både Sverige och Finland ett samförståndsavtal om värdlandsstöd med Nato. Avtalet är inte av sådan karaktär att Ålands demilitarisering och neutralisering påverkas.

Såsom närmare utretts ovan anses demilitariseringen och neutraliseringen idag utgöra internationell sedvanerätt och har därmed blivit gällande även för de stater som inte undertecknat konventionerna. Med undantag av Sverige och Finland är idag samtliga av de ursprungliga signatärmakterna till 1921-års konvention

⁵⁹ Lagutskottets betänkande nr 3/2009-2010.

⁶⁰ Tiilikainen 2002, s. 42.

⁶¹ I NATO-avtalets artikel 5 sägs: "The parties agree that an armed attack against one or more of them in Europe or North America shall be considered an attack against them all and consequently they agree that, if such an armed attack occurs, each of them, in exercise of the right of individual or collective self-defence recognized by Article 51 of the Charter of the United Nations, will assist the Party or Parties so attacked by taking forthwith, individually and in concert with the other Parties, such action as it deems necessary, including the use of armed force, to restore and maintain the security of the North Atlantic area.", The North Atlantic Treaty, 4 April 1949.

medlemmar i Nato. Av internationell traktaträtt följer rättigheten för avtalslutande parter att gemensamt bestämma villkoren i ett avtal. Dock innebär det faktum att demilitariseringen och neutraliseringen anses utgöra sedvanerätt att det finns många andra stater än signatärmakterna som har legitima förväntningar och rättigheter, varför parterna inte utan vidare kan modifiera konventionerna.

Nato:s tidigare praxis kring medlemskapsförfarandet visar också att länderna behållit sina ursprungliga försvarssystem och endast mindre förändringar har krävts. Nato har sedan tidigare erfarenhet av medlemsstater med demilitariserade områden; norska Svalbards demilitarisering vilar på ett internationellt traktat liknande 1921-års konvention och fastslår att det demilitariserade området aldrig får brukas för militära operationer. Norges inträde i Nato förändrade inte de begränsningar som gäller upprättande av marina baser, befästningar eller användning av Svalbard för krigslika ändamål.⁶² Flera exempel på områden som upprätthållit sin demilitariserade status trots Nato-medlemskap är de grekiska öarna Korfu, Paxos, Chios, Lesbos, Lemnos, Ikaria och Samos. I dessa fall har Nato flera gånger ansetts vara en tillgång i strävan att bibehålla en effektiv demilitariserad zon.

Då det gäller Åland har demilitariseringen och neutraliseringen dessutom bekräftats av EU både i samband med EU-anslutningen och i samband med Lissabonfördraget och hänvisningen till Ålands särställning enligt folkrätten är en del av EU:s primärrätt genom det så kallade Ålandsprotokollet.

Det kan noteras att ett eventuellt avtal om finländskt Nato-medlemskap inte skulle kräva att lagtingets bifall inhämtas, eftersom avtalet skulle reglera en fråga – försvarssamarbete – som inte hör till landskapets lagstiftningsbehörighet.

Av regeringsprogrammet för Juha Sipiläs regering från maj 2015 framkommer att EU är en viktig säkerhetsgemenskap för Finland. Finland förespråkar en stärkt gemensam säkerhets- och försvarspolitik och en översyn av unionens säkerhetsstrategi. Det bör finnas gemensamma instrument för att bekämpa terrorism, internationell brottslighet och hybridhot. Finland strävar efter att kapacitetssamarbetet liksom även den europeiska försvarsindustrin och försvarsmarknaden ska stärkas. Regeringen arbetar för inrättandet av täckande och bindande försörjningsberedskapsåtgärder på EU-nivå.⁶³ Av samma regeringsprogram framkommer att Finland bedriver ett praktiskt partnerskap med Nato och bevarar möjligheten att ansöka om medlemskap i Nato. Regeringen kommer att utarbeta en utrikes- och säkerhetspolitisk redogörelse, och vid beredningen av den ska konsekvenserna för Finland av ett eventuellt Natomedlemskap bedömas.

Landskapet anser att i och med att Finland i samband med EU:s anslutningsfördrag och Lissabonfördraget har krävt att Ålands demilitariserade och neutraliserade status ska bekräftas och behållas oförändrad är det naturligt att motsvarande förfarande tillämpas vid ett eventuellt Nato-medlemskap.

Landskapets uppfattning är att Åland inte ska omfattas av något militärt samarbete. Därför utgår landskapet från att Finland vid eventuella förhandlingar om ett medlemskap i Nato försäkrar sig om att inga förändringar görs beträffande Ålands demilitariserade och neutraliserade ställning, utan att de konventioner som reglerar demilitariseringen och neutraliseringen respekteras.

⁶² Artikel 9 i Spetsbergtraktaten, 9 februari 1920.

⁶³ <http://valtioneuvosto.fi/sv/sipila/regeringsprogrammet> s. 32.

5. Praxis

Under detta kapitel redogörs i kronologisk ordning för ett antal tillfällen då bestämmelserna om demilitariseringen och neutraliseringen aktualiserats.

5.1 Brittiska drottningens besök

Under fredstid kan Finlands regering ge tillstånd till *ett krigsfartyg tillhörande varje annan makt* att inlöpa i den demilitariserade zonen. För ett dylikt besök krävs dock regeringens tillstånd. Enligt 1 § rikets övervakningsförordning ska utländska statliga fartyg, som ämnar tillträda finska territorialvatten anmäla härom senast sex dygn före den planerade ankomsten. Ordalydelsen tolkas så att flera fartyg kan befinna sig på åländska vatten samtidigt, men endast ett från varje land. Undantaget aktualiserades bland annat i samband med den engelska drottningens statsbesök år 1976, då de två krigsfartyg som eskorterade drottningens fartyg fick stanna utanför den demilitariserade zonen.

5.2 Tall Ships' Races

Undantaget att Finlands regering under fredstid kan ge tillstånd till *ett krigsfartyg tillhörande varje annan makt* att inlöpa i den demilitariserade zonen aktualiserades även 1988 då Mariehamn utgjorde ett av delmålen i kappseglingen Tall Ships' Races. Elva av de deltagande fartygen var registrerade som örlogsfartyg, varav två hade svensk flagg. Finlands regering meddelade signatärmakterna att de deltagande fartygen inte föll under restriktionerna i 1921-års konventions artikel 4 b mom. 2, eftersom de var obebäpnade skolfartyg som deltog i en fredlig kappsegling. Förklaringen kan ifrågasättas eftersom begreppet örlogsfartyg utgår från formella kriterier, inte fartygets bestyckning eller uppträdande och begreppet lämnar därför inte utrymme för avvikande tolkningar.⁶⁴

5.3 Haagkonventionen

I samband med ikraftträdandet den 16 september 1994 av Haagkonventionen för skydd av kulturegendom i händelse av väpnade konflikter meddelade statsrådet att de planerade genomförandeåtgärderna stred mot demilitariserings- och neutraliseringsbestämmelserna. Enligt konventionen ska signatärmakterna åta sig att i fredstid förbereda skyddet av kulturegendom⁶⁵ inom sitt eget territorium mot förutsebara följder av en väpnad konflikt genom att vidta lämpliga åtgärder.⁶⁶ Med andra ord kan parterna själva avgöra vilka åtgärder de ska vidta för att skydda dessa objekt. Av denna anledning påbörjade Museiverket katalogisera objekt som ska skyddas i händelse av en väpnad konflikt. Museiverkets inventering föredrogs därefter inför huvudstaben för försvarsmakten. Huvudstaben analyserade verkningarna av skyddet och försvarsmaktens operativa ledning uttryckte sin ståndpunkt om objektets lämplighet. I februari 2000 begärde undervisningsministeriet ett utlåtande från landskapsregeringen *om hur och på vilka villkor de föreslagna åtgärderna kan genomföras*.

Landskapsregeringen framhöll att landskapet Åland utgör ett demilitariserat och neutraliserat område där inga som helst krigshandlingar utöver vad konventionen tillåter får äga rum. Av 1921-års konvention framgår att *i krigstid skall den i artikel 2 angivna zonen anses såsom neutralt område och får icke vare sig direkt eller*

⁶⁴ Björkholm & Rosas 1990, s. 70.

⁶⁵ Konventionen omfattar såväl fast som lös egendom, inklusive monument som besitter ett historisk eller konstnärligt värde, arkeologiska platser, konstverk, manuskript, böcker och andra objekt av konstnärlig, historisk eller arkeologisk betydelse.

⁶⁶ FFS 93/94, Konvention om skydd för kulturegendom i händelse av väpnad konflikt.

indirekt begagnas för ändamål, som på något sätt sammanhänger med militära företag. Försvarsmaktens uppgift i detta sammanhang är först och främst att tillse att Ålands neutralisering respekteras. Eftersom inga krigshandlingar får förekomma i landskapet ansåg landskapsregeringen att försvarsstaben inte ska inkludera objekt i landskapet i de register över kulturegendom som ska skyddas i krigstid. Före skrivelsen sändes till ministeriet beslöt landskapsregeringen emellertid att föra ärendet till lagtingets självstyrelsepolitiska nämnd för konsultation. Efter överläggning med självstyrelsepolitiska nämnden meddelade landskapsregeringen att inventeringsarbetet skulle fortsätta och att ett register över skyddsvärda objekt skulle komma att fastställas i landskapet. Landskapsregeringen angav dock att registret skulle upprätthållas av landskapsmyndigheterna utan att de militära myndigheterna involverades.⁶⁷ Landskapsregeringens ställningstagande innebar att civila myndigheter i landskapet ansvarar för deponeringen av de register som omfattar skyddsvärda egendomar i landskapet.⁶⁸

5.4 Estonia-förlisningen

Bestämmelserna rörande militära styrkor blev aktuella i samband med förlisningen av M/S Estonia 1994. Då deltog svenska militärhelikoptrar i räddningsarbetet. På grund av det nära avståndet till landskapet Åland gav finländska myndigheter de svenska helikoptrarna tillstånd att landa i Mariehamn.⁶⁹ Från landskapets håll uttrycktes inga protester, och det kan även noteras att signatärmakterna inte notifierades om det inträffade.

5.5 Open Skies-avtalet

Förbudet mot militära styrkor blev även aktuellt i fråga om Open Skies-avtalet,⁷⁰ ett internationellt avtal som ger parterna rätt att utföra regelbundna observationsflygningar i de andra parternas luftrum med flygplan som utrustats med bestämda sensorer såsom optiska kameror, videokameror och skanningsapparatur. Avtalet specificerar inte om flygplanen ska vara civila eller militära utan endast att dessa ska vara obestyckade under observationsflygningarna. Förhandlingarna kring avtalet påbörjades redan i början av 1990-talet. Dock meddelade Finland först i november 2001, samtidigt som Sverige, sin avsikt att tillträda avtalet.⁷¹ Det finska utrikesministeriet noterade i samband med ratificeringen att avtalet kunde strida mot 1921-års konvention, eftersom en del av överflygningarna gjordes med militärregistrerade flygplan. Utrikesministeriet förhöll sig dock restriktivt i sin tolkning av demilitariseringen och neutraliseringen och menade att syftet bakom Open Skies-avtalet, att befrämja säkerheten genom att skapa förtroende, var helt i linje med 1921-års konventions syfte. Ministeriet menade även att det på grund av traktaträttsliga skäl var omöjligt att göra en territoriell reservation. Ministeriet påpekade även att de inte erhållit några anmärkningar från signatärmakterna när Finland meddelade sin avsikt att tillträda avtalet. Mot denna bakgrund ansåg ministeriet att det inte förelåg några hinder för Finland att tillträda avtalet.⁷²

⁶⁷ K10/00/1/26 "Undervisningsministeriets skrivelse 15 februari 2000".

⁶⁸ Redogörelse enligt 32 § lagtingsordningen för tiden 1 november 1999 - 31 oktober 2000.

⁶⁹ Spiliopoulou 2007, s. 11.

⁷⁰ (FFS 39/2003).

⁷¹ Spiliopoulou 2007, s. 13.

⁷² Rotkirch, Holger, A Peace Institute on the War Path - The Application of the Treaty on Open Skies to the Neutralized and Demilitarized Åland Island and the Powers of the Åland Autonomy, i Nordic cosmopolitanism: essays in international law for Martti Koskenniemi, 2003, s. 78.

En avvikande åsikt uttalades emellertid av Ålands fredsinstitut, som menade att flygningarna var av militär natur och att avtalet därför bröt mot 1921-års konvention. Fredsinstitutet ansåg även att Finland mycket väl kunde göra en geografisk reservation till Open Skies-avtalet då det är parterna som avgör om en reservation är giltig.⁷³ Enligt Wienkonventionen om traktaträtt, vilken även ratificerats av Finland, kan en stat vid undertecknande, ratificering, godtagande eller godkännande av eller anslutning till en traktat anmäla en reservation, såvida inte reservation är förbjuden enligt traktaten eller är oförenlig med traktatens ändamål eller syfte.⁷⁴ Fredsinstitutet hävdade därför att en geografisk reservation hade varit förenlig med Open Skies-avtalet.⁷⁵

Självstyrelsepolitiska nämnden ansåg⁷⁶ vid sin behandling av ärendet att Finland i samband med tillträdet till Open Skies-avtalet skulle göra övriga avtalsparter uppmärksamma på de konventioner och internationella dokument som reglerar Ålands demilitarisering och neutralisering. Nämnden betonade även att det avsteg från den tidigare restriktiva tolkningen av konventionerna om Ålands demilitarisering och neutralisering inte på något sätt skulle få ses som prejudicerande för framtiden och ansåg att ett sådant konstaterande skulle skrivas in i den proposition genom vilken Finlands tillträde till Open Skies-avtalet reglerades.

Det internationella avtalet trädde sedermera ikraft i Finland och på Åland den 3 december 2002. I ett anförande inför den rådgivande kommittén för Open Skies i Wien samma år meddelade den finländska regeringens representant – efter överenskommelse med landskapsmyndigheterna – de avtalslutande staterna om Ålands demilitariserade och neutraliserade status. Samtidigt redogjorde Finland för samtliga internationella fördrag som gäller Åland och vad 1921-års konvention innebär för samtliga avtalsparter. Vidare framhöll representanten att Finlands regering hade underrättat signatärmakterna om avsikten att tillträda Open Skies-avtalet och att landskapsmyndigheterna informerats i vederbörlig ordning. Finlands regering ansåg att det trots den speciella ställning Åland har i 1921-års konvention inte finns någon motsägelse mellan syftet med Open Skies-avtalet och 1921-års konvention.⁷⁷ Deklarationen i Wien var en tydlig signal att konventionerna om Ålands demilitarisering och neutralisering är ikraft.

5.6 USA:s planer på transport

Frågan om omfattningen av förbuden mot militära styrkor och vapen blev aktuell år 2002 då USA aktualiserade frågan om möjligheten att förflytta trupper och krigsmateriel luftvägen över Åland och övriga Finland till Afghanistan. Utrikesministeriet utredde frågan och gjorde bedömningen att åtminstone 1921-års konvention om Ålands demilitarisering utgjorde ett problem och att en eventuell överflygning skulle ha krävt att signatärmakterna skulle ha underrättats. Överflygningen blev aldrig aktuell och därmed inte heller ett notifieringsförfarande enligt 1921-års konvention.

⁷³ Fredsinstitutets underlag m.m. finns på: <http://www.peace.ax/sv/nyhetsarkiv/96-debatt-om-open-skies--and>

⁷⁴ Björkholm & Rosas 1990, s. 32.

⁷⁵ Ålands fredsinstituts bedömning delas även av Ulf Linderfalk i *Nordic Journal of International Law* 80 No:1 2011, 'International Legal Hierarchy Revisited', ss.1-23.

⁷⁶ Självstyrelsepolitiska nämndens förslag nr 1/2001-2002.

⁷⁷ Redogörelse enligt 32 § lagtingsordningen för tiden 1 november 2002 - 31 oktober 2003.

5.7 Nordic Peace

Förbuden mot militära styrkor och vapen kan även illustreras genom ett fall då konventionerna om Ålands demilitarisering och neutralisering överträdades. I september 2003 deltog norska och svenska trupper i militärövningen Nordic Peace som arrangerades i Finland. I samband med övningen transporterades cirka 100 svenska officerare och soldater samt deras vapen och fordon till Finland på ett passagerarfartyg, vars rutt löpte via Mariehamn, det vill säga genom den demilitariserade zonen. Dessutom flög norska militärhelikoptrar med finskt tillstånd över den demilitariserade zonen på väg till övningen.⁷⁸ På Åland fördömdes överträdelsen av bland andra landskapsregeringen och Ålands fredsinstitut. Sveriges ambassadör i Finland uttalade sig i offentligheten och bad om ursäkt för att Sverige brutit mot konventionerna. Även den ryska ambassaden i Stockholm lämnade en not till svenska utrikesdepartementet. De finländska myndigheterna menade däremot att man hade handlat enligt den praxis som utformats under åren. Händelserna i samband med Nordic Peace-övningen ledde slutligen till att statsrådets utrikes- och säkerhetspolitiska utskott fastställde vissa grundläggande linjer som avsåg säkerställa att bestämmelserna i 1921-års konvention efterlevs i militär luftfart och vid transport av trupper och utrustning. Utskottet noterade att utländskt militärflyg inte får förekomma i den demilitariserade zonen. Bestämmelserna måste följas noggrant och militär luftfart är möjlig i zonen endast för person- och underhållstransporter med militära luftfartyg som är utrustade för dessa ändamål och som är obebäpnade och utan särskild spaningsutrustning. Dessa luftfartyg får dock landa i zonen endast i nödfall (force majeure). I praktiken gäller dessa undantag främst regeringsplan som används av stats- och regeringschefer och andra politiska ledare. Övriga utländska militära luftfartyg dirigeras genom det finska tillståndsförfarandet enligt territorialövervakningslagen till flygrutter utanför den demilitariserade zonen. I tillståndsförfarandet enligt territorialövervakningslagen kommer restriktionerna enligt 1921-års konvention att omnämnas i fortsättningen.

Statsrådets utrikes- och säkerhetspolitiska utskott betonade också att civila fartyg som kommer in i de inre territorialvatten i den demilitariserade zonen inte används för transport av utländska och inhemska militära trupper och utrustning. Detta påverkar inte den oskadliga genomfart som avses i artikel 5 i 1921-års konvention och självfallet inte heller definitionen av den demilitariserade zonen på något sätt. Det bör också noteras att det enligt artikel 4 i 1921-års konvention är möjligt att bevilja utländska krigsfartyg tillstånd att komma in i den demilitariserade zonen och att temporärt ankra där.⁷⁹ Detta innebär att regeringen skärpte möjligheterna för utländska militära luftfartyg, militära trupper, militära fartyg och militärt material att röra sig i den demilitariserade zonen jämfört med tidigare praxis.

5.8 Övningen Northern Coasts

Den 26 januari 2010 meddelade den finska marinen att man skulle stå som värd för den multinationella övningen Northern Coasts. Övningen benämndes av finländska myndigheter som en "krishanteringsövning"; dock stod det tidigt klart att övningen var av militär och marin karaktär. I samband med ett möte mellan marinen och landskapet påpekade landskapsregeringen behovet av att informera deltagarna i militärövningen om landskapets demilitariserade och neutraliserade

⁷⁸ Spiliopoulou 2007, s 13.

⁷⁹ Utrikesminister Erkki Tuomiojas tal vid seminariet "Åland och demilitarisering i dag" den 7 mars 2005 i Mariehamn, Åland.

status.⁸⁰ Marinen meddelade att landskapsregeringen kunde överlämna en informationsdossier till marinstaben och att denna skulle delas ut till samtliga deltagande stater under ett möte inför övningen. Syftet med dossiern var att informera deltagarna i militärövningen om gällande rätt och innebörden av Ålands demilitarisering och neutralisering. Militärövningen ägde sedermera rum mellan 10 och 24 september 2010 utan att någon kränkning av den demilitariserade och neutraliserade zonen rapporterades.⁸¹

Övningen Northern Coasts anordnades igen i augusti-september 2014. Marinen informerade då på förhand Ålands landskapsregering om den förestående militära sjökrigsövningen. I brevet informerade marinen om att man vid planeringen och genomförandet av övningen hade fäst särskild vikt vid Ålands demilitariserade ställning genom att ha utdelat en karta över användbara rutter för förflyttning i syfte att undvika att det demilitariserade området skulle kränkas i samband med övningen. Informationsbrevet avslutades med ett konstaterande om att marinen anser det viktigt att Ålandskonventionen tagits och fortfarande tas i beaktande inom ramen för den internationella övningen. Landskapsregeringen konstaterade i ett svar till marinen att det är värdefullt att på förhand erhålla information om denna typ av åtgärder och att det är positivt att Ålands demilitariserade ställning har beaktats vid planeringen av övningen. Enligt överenskommelse översände landskapsregeringen ånyo information om Ålands demilitarisering och neutralisering avsedd för deltagarna i sjökrigsövningen.

5.9 En ny räddningslag (skyddsrum)

I samband med att regeringen år 2010 lämnade en proposition med förslag till ny räddningslag aktualiserades artikel 3 i 1921-års konvention om förbud mot militära anläggningar. Syftet med lagändringen var att revidera lagstiftningen som reglerar räddningsverksamhet, förebyggande av olyckor och befolkningsskyddet. Enligt förslaget ska skyddsrum i fortsättningen inrättas i alla byggnader med en våningsyta som överstiger 1200 kvadratmeter. I fråga om industri-, produktions- och samlingsbyggnader samt lagerlokaler ska gränsen för skyldigheten att inrätta skyddsrum dock vara 1500 kvadratmeter.⁸²

Landskapsregeringen ansåg att inrättande av skyddsrum i enskilda fastigheter på Åland inte nödvändigtvis strider mot artikel 3 i 1921-års konvention så länge dessa är byggda för civila ändamål. Skyddsrum torde även kunna likställas med anläggningar för humanitära ändamål såsom sjukhus. Landskapsregeringen betonade dock i sina kontakter med inrikesministeriet att Ålands demilitariserade och neutraliserade status som demilitariserat och neutraliserat område kräver särskild hänsyn vid beaktande av behovet av skyddsrum.⁸³ Även om skyddsrum kan definieras som anläggningar för humanitära ändamål så inrättas dessa företrädesvis för användning i krig. Då Åland är neutraliserat ska inga krigshandlingar äga rum inom den neutraliserade zonen. Sålunda överensstämmer syftet med skyddsrum inte med bestämmelserna rörande landskapets demilitarisering och neutralisering. Landskapsregeringen framhöll därför i sitt utlåtande till inrikesministeriet att det i lagförslaget borde infogas ett generellt och permanent undantag för Åland gällande byggande av skyddsrum i enskilda fastigheter.⁸⁴

⁸⁰ Marinen kontaktades av UM efter en diskussion i kontaktgruppen den 05.02.2010.

⁸¹ En informationsdossier för deltagare i NOCO-militärövningen, K16/10/29/1 19.08.2010.

⁸² RP 257/2010.

⁸³ K24/09/1/9.

⁸⁴ K24/09/1/9.

5.10 NEFAB-avtalet

NEFAB-avtalet reglerar det nordeuropeiska funktionella luftrumsblocket och syftar till att skapa ett sammanhängande alleuropeiskt nät av flygvägar, flygvägsförvaltning och system för flygledningstjänster.

Avtalet krävdes för att genomföra EU-förordningen (EG) 1070/2009 om ett gemensamt europeiskt luftrum. Förordningen omfattar inte militära operationer och militär träning, däremot att medlemsstaterna ska *vidta nödvändiga åtgärder för att se till att det mellan behöriga civila och militära myndigheter upprättas eller förnyas skriftliga överenskommelser eller likvärdiga juridiska överenskommelser avseende förvaltningen av särskilda luftrumsblock*.

Finlands trafikminister tillsatte i juni 2011 en delegation med uppdrag att delta i fördragsförhandlingarna för att upprätta det nordeuropeiska funktionella luftrumsblocket. Förhandlingarna fördes under hösten 2011. I ingressen till fördraget konstaterades Ålands särställning enligt följande: *Taking into account the Agreement on demilitarisation and neutralisation of the Åland Islands of 1921*. Trafikministeriet begärde våren 2012 yttrande av landskapsregeringen över NEFAB-avtalet. Landskapsregeringen ansåg att det i fördraget skulle göras ett undantag som avgränsade det geografiska tillämpningsområdet så att det inte skulle omfatta Åland vad gäller luftfart för militärt ändamål. Riksmyndigheterna ansåg däremot att en hänvisning till Ålands särställning i ingressen var tillräcklig, eftersom demilitariseringen betraktas som sedvanerätt och således är bindande för alla stater utan att Åland särskilt nämns i NEFAB-fördragets artiklar.

Efter diskussioner mellan riksmyndigheterna och landskapsregeringen enades man om att landskapsregeringen tillsammans med riksmyndigheterna skulle utforma en omfattande text gällande Ålands särställning som skulle ingå i regeringens proposition (RP 84/2012). Av regeringens proposition framgår att demilitariseringen är att betrakta som sedvanerätt samt även Ålands ursprungliga ställningstagande, det vill säga att Åland krävde ett undantag i avtalet.

Dessutom kom man överens om att Finlands representant vid NEFAB-rådets första officiella möte skulle göra en muntlig deklARATION om Ålands demilitariserade och neutraliserade status som demilitariserat och neutraliserat område och att statusen ska respekteras vid alla tillfällen. Landskapsregeringen och riksmyndigheterna beredde deklARATIONEN tillsammans och deklARATIONEN fogades till protokollet från det första mötet.

6. Bevakning av och information om konventionerna

Ålands folkrättsliga status består av tre delar som tillsammans utgör en helhet vilken brukar benämnas Ålandsexemplet: landskapets självstyrelse, demilitarisering och neutralisering samt språk- och kulturskydd.⁸⁵

Under 1970-talet var den åländska befolkningen relativt likgiltig till Ålands demilitariserade status. Man uppfattade Åland och ålänningarna som föremålet för de internationella regleringarna, utan att man på Åland hade ett egentligt intresse eller ansvarskänsla för denna del av Ålands särställning.

Begreppet fredens öar och det bakomliggande engagemanget slog rot bland ålänningarna i början av 1980-talet. En stor nordisk fredskonferens hölls i Mariehamn år 1981 och samma år bildades Ålands fredsförening. Allmänheten började uppfatta Ålands demilitarisering som ett internationellt föredöme för fredlig konfliktlösning.

I mitten på 1980-talet började även lagtingets dåvarande talman mer aktivt föra fram Ålands demilitariserade status i olika sammanhang. I slutet av 1980-talet

⁸⁵ Sia Spiliopoulou Åkermark m.fl: *The Åland Example and its Components - Relevance for International for international Conflict Resolution*, 2011, passim.

skedde en märkbar förändring av landskapsmyndigheternas agerande i demilitariseringsfrågor till ett mer aktivt bevakande av demilitariseringen. I dag är såväl landskapsregeringen som lagtingets självstyrelsepolitiska nämnd aktiva då det gäller frågor som rör demilitariseringen.

Genom att kontinuerligt bevaka och agera då speciella situationer uppstår har landskapsmyndigheterna kunnat påverka den praxis som bildats genom åren. Vid landskapsregeringen bevakas att avsteg från konventionerna inte görs i praktiken samt vid ingående av internationella avtal. Vid behov förs diskussioner med riket, främst utrikesministeriet, då speciella frågeställningar uppkommer.

Landskapsregeringen redogör årligen i sitt meddelande till självstyrelsepolitiska nämnden för de frågor rörande demilitariseringen och neutraliseringen som varit aktuella under året. Lagtingets självstyrelsepolitiska nämnd som leds av talmannen har varit pådrivande då olika frågor rörande demilitariseringen och neutraliseringen varit aktuella. Det hålls även årliga informationsmöten med företrädare för marinen och flygvapnet vilka är värdefulla för att åstadkomma en väl fungerande dialog mellan riket och landskapet. Vid dessa möten brukar även landshövdingen delta.

Ålands fredsinstitut har genom tiderna varit och är fortsättningsvis pådrivande i diskussionen om tolkningen och tillämpningen samt i den kritiska granskningen av internationella avtal och nationell lagstiftning som reglerar Ålands särskilda ställning. Ålands fredsinstitut grundades år 1992, främst med hänvisning till behovet av en organisation som kunde dels bevaka och dels analysera Ålands status som självstyrt, demilitariserat och neutraliserat. Fredsinstitutet är en partipolitiskt och religiöst oberoende stiftelse vars verksamhet huvudsakligen finansieras av utomländska källor. Stiftelsens ändamål är att främja och stödja såväl praktisk verksamhet som forskning rörande freds- och konfliktfrågor i vid bemärkelse, med utgångspunkt från Åland och dess särställning.⁸⁶

Fredsinstitutet har i praktiken kommit att spela en central roll i bevakandet av Ålands demilitarisering och neutralisering samt som kunskapskälla i frågor rörande freds- och konfliktlösning liksom vid spridandet av Åland som ett positivt exempel på fredlig konfliktlösning. I fredsarbetet ingår även att skapa möjligheter för aktivt deltagande i samhället och fredlig konfliktlösning såväl på individuell som på strukturell nivå.

På initiativ av Finland och Sverige bildades ett europeiskt fredsinstitut (The European Institute of Peace) i maj 2014. Institutet – som är en självständig partner till EU – fungerar som ett flexibelt, externt verktyg för att stödja EU:s medlingsinsatser inom områden där EU har begränsad handlingsfrihet. Institutet fungerar även som en operativ knutpunkt, och strävar till att sammanföra befintlig expertis och dela kunskap och lärdomar från europeisk medling.

Ålandsexemplet har i dag betydelse internationellt i och med den samlade kunskap som exemplet utgör rörande freds- och konfliktfrågor. Ålands fredsinstitut är en värdefull aktör med tanke på att Ålands demilitarisering och neutralisering fortfarande är i behov av analys och bevakning i ljuset av nya säkerhetspolitiska situationer.

6.1 Kontaktgruppen mellan utrikesministeriet och landskapsregeringen

Kontaktgruppen mellan utrikesministeriet och Ålands landskapsregering tillkom år 1998. Gruppen tillsätts av utrikesministeriet och landskapsregeringen och medlemmarna innehar uppdraget tills vidare. Kontaktgruppen har tillsatts i syfte att

⁸⁶ <http://www.peace.ax/sv/om-oss>

utveckla och öka Ålandsexemplet användning i internationella sammanhang samt i syfte att också på annat sätt öka informationen om samt kontakterna till Åland.

Kontaktgruppen spelar en viktig roll då det gäller att sprida Ålandsexemplet som en konfliktlösningsmodell i världen och bidrar till att Ålands folkrättsliga status blir känd internationellt genom att regelbundet anordna seminarier om Ålandsexemplet. I landskapsregeringens redogörelse till självstyrelsepolitiska nämnden redogörs årligen för kontaktgruppens verksamhet varvid självstyrelsepolitiska nämnden ges möjlighet att diskutera den verksamhet som bedrivs i kontaktgruppen.

Kontaktgruppen är ett viktigt samarbetsforum för att internationellt sprida information om Ålands folkrättsliga status genom den informationsverksamhet som bedrivs gentemot finländska representanter i utlandet och i internationella organ, samt gentemot utländska representanter i Finland.

Landskapsregeringen arbetar för att aktivitetsnivån i kontaktgruppen hålls på en hög nivå och att konkreta åtgärder vidtas kontinuerligt.

6.2 Information om demilitariseringen

Ålands särställning som ett demilitariserat och neutraliserat område är inte allmänt känt för en bredare publik i Finland, Norden, Europa eller övriga världen. Detta är ett problem inte enbart för Åland, eftersom okunskapen kan få praktiska konsekvenser, vilket tydliggjorts i samband med militära övningar i Östersjön där de deltagande parterna de facto bortsett från konventionernas krav.

För att demilitariseringen även i praktiken ska kunna respekteras av andra parter och på det sättet upprätthållas, krävs att de speciella förhållanden som gäller på Åland är kända. Därför är det av stor vikt att både riksmyndigheterna och landskapsmyndigheterna kontinuerligt informerar om Ålands demilitariserade och neutraliserade status i olika internationella sammanhang och till speciella grupper som särskilt berörs av demilitariseringen och neutraliseringen. Detta kan ske exempelvis genom att det regelbundet ordnas seminarier både på Åland och internationellt rörande Ålands status.

Den 30 mars firas demilitariseringen och neutraliseringen på Åland och dagen är också en officiell flaggdag, vilket ger Ålands demilitariserade och neutraliserade status uppmärksamhet lokalt. Det är viktigt att Ålands status även uppmärksammas lokalt i undervisningen och på andra sätt i civilsamhället för att höja den allmänna kunskapen. Ett sätt att ytterligare synliggöra Ålands status lokalt skulle vara genom att skylta på offentliga platser exempelvis i hamnarna. På detta sätt skulle även besökare uppmärksammas på Ålands demilitariserade och neutraliserade status.

Från forskares sida har det nu och då framhållits att en risk med att Ålands demilitariserade och neutraliserade status inte längre står på den internationella agendan är att statusen därför med tiden löper risk att betraktas som obsolet.

Som det beskrivs ovan har frågan om Ålands demilitariserade och neutraliserade status på det internationella planet flera gånger varit föremål för bekräftelse. I en rapport till lagutskottet med anledning av Lissabonfördraget nämns bland annat möjligheten att uppdatera samlingen *International Treaties and Documents Concerning Åland Islands (1993)* även i tryckt form och att presentera den i lämpliga sammanhang i anslutning till försvarsrelaterade diskussioner och möten inom EU.

Kunskapen om Ålands demilitariserade och neutraliserade status lokalt, nationellt och internationellt är av stor betydelse och såväl riket som landskapet har ett ansvar för att kunskapen om Ålands status sprids.

Landskapet verkar för att Ålands demilitariserade och neutraliserade status ska bibehålla sin aktualitet och betraktas som en del av gällande folkrätt.

Bilagor:

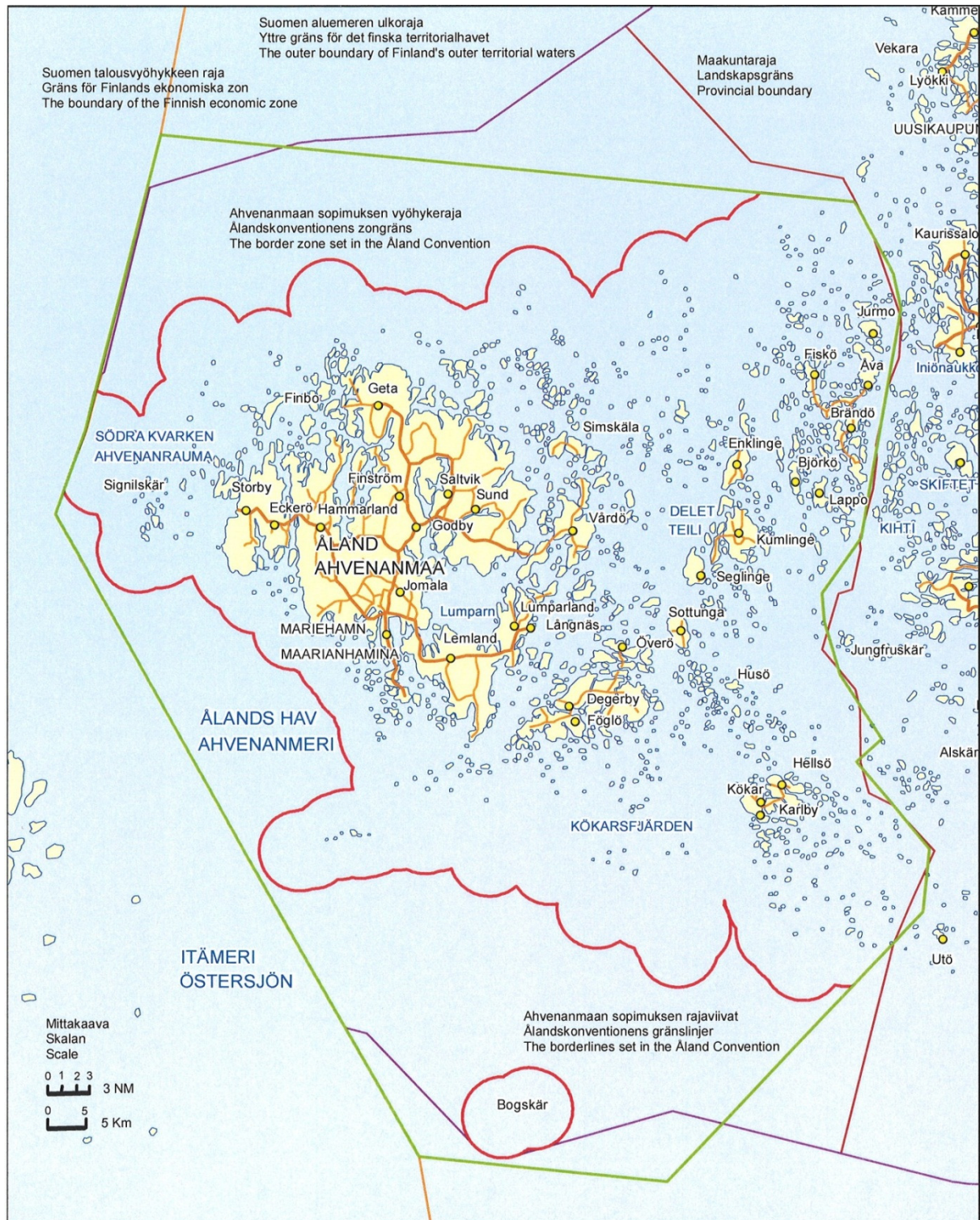
- Karta över gränserna för Ålandsöarnas demilitarisering och neutralisering
- Karta över gränserna för Ålandsöarnas demilitarisering, ”molnkartan”
Ur: Bilaga 5 i Lantmäteriverkets ”Teknisk definiering av gränserna enligt Ålandskonventionen” 31.12.2012.
- Konvention om demilitarisering av Ålandsöarna (1856)
- Konvention om Ålandsöarnas icke-befästade och neutralisering (1921)
Ur: Finlands Fördragsserie (FördrS 1/1922.)
- Traktat mellan Finland och Sovjetunionen om Ålandsöarna (1940)
Ur: Finlands Fördragsserie (FördrS 24/1940).
- Fredsfördraget i Paris, Ålandsbestämmelser (1947)
Ur: Finlands Fördragsserie (FördrS 20/1947).
- Utdrag ur Coreper II-protokollet i anknytning till Lissabonfördraget (2009)
Referens 16980/09, Ständiga Representanternas Kommittés (COREPER) 2298:e möte i Bryssel, december 2009.
- Utrikesministeriets notifiering av moderniseringen av koordinaterna för demilitariseringens gränser
- NEFAB-avtalet – Finlands deklaration om Åland

Gränserna för Ålandsöarnas demilitarisering och neutralisering

 Demilitariseringens gränslinje

Gränserna för Ålands demilitarisering och neutralisering, ”molnet”

Konvention om demilitarisering av Ålandsöarna (1856)

KONVENTIONEN OM DEMILITARISERING AV ÅLANDSÖARNA.
Samtida översättning, Helsingfors hos J. Simelii arvingar
1856

I Guds den Allsmåktiges namn!

Hans Majestät Kejsaren av Ryssland, Hans Majestät Fransmännens Kejsare och Hennes Majestät Drottningen av förenade Konungariket Storbritannien och Irland, önskande att till Östersjön utsträcka den emellan Dem så lyckligen återställda enigheten i Orienten, samt därigenom betrygga den allmänna fredens välgärningar, hava beslutat att ingå en konvention och i sådant ändamål till fullmäktige utnämnt:

Hans majestät Kejsaren av Ryssland: Greve Alexis Orloff, Dess General-Adjutant, General av Kavalleriet, Kommenderande det Kejsarliga Högkvarteret, Ledamot av Rikskonseljen och Minister-Kommittén, hugnad med Deras Majestäters Kejsar Nicolai den I:stes Störvördigst i åminnelse och Kejsar Alexander II:dres porträtter i briljanter; Riddare av S:t Andræ orden med briljanter och alla Ryska ordnar; Storkors av Österrikiske S:t Stephans orden i första klassen; Preussiska Svarta Örns orden med briljanter; Sardiniske Annunciade orden, m. fl. utländska ordnar;

och Baron Filip Brunnow, Dess Geheime-Råd, Utomordentligt Sändebud och fullmyndig Minister vid Tyska Förbundet och hos Hans Kongl. Höghet Storhertigen av Hessen; Riddare av S:t Wladimirs ordens 1:sta klass, S:t Alexander Newsky orden med briljanter; Vita örns orden; St Anne och S:t Stanislai ordens 1:sta klass; Storkors av Preussiska Röda örns orden i 1:sta klassen; Kommendör av Österrikiske S:t Stephans orden, m.fl. utländska ordnar;

Hans Majestät Fransmännens kejsare: Greve Alexander Colonna-Walewski, Senator i Kejsaredömet, Stor-officer av Kejsarliga Heders-Legionen, Riddare av Serafimer orden, Storkors av S:t Mauriti och Lazari orden, prydd med Kejsarl. Medjidii orden i 1:sta klassen, m.m.; Dess Minister-Stats-Sekreterare för utrikes ärenderne;

och Baron Frans Adolf Bourqueney, Storkors av Kejsarliga Hederslegionen och av Österrikiska Leopolds orden, prydd med Sultanens porträtt i briljanter, m.m.; Dess Utomordentlige Sändebud och fullmyndige Minister hos Hans Kejsarliga Kongl. Apostoliska Majestät;

Hennes Majestät Drottningen av förenade Konungariket Storbritannien och Irland: den hedervärde Greven Georg Wilhelm Fredrik Clarendon, Baron Hyde-Hindon, Pair av förenade Konungariket, Ledamot i Hennes Majestäts Hemliga Råd, Riddare av den ädla Strumpebands orden och Storkors-Riddare av den högt ansedda Bath orden, Hennes Majestäts Förste Statssekreterare för utrikes ärendene;

och den hedervärde Baronen Henrik Richard Carl Cowley, Pair i det förenade Konungariket, Ledamot i Hennes Majestäts Hemliga Råd, Storkors-Riddare av den högt ansedda Bath orden; Hennes Majestäts utomordentlige och fullmyndige Ambassadör hos Hans Majestät Fransmännens Kejsare;

vilka, sedan de utväxlat sina i god och giltig form befunna fullmakter, överenskommit om följande stadganden:

Artikel 1.

Hans Majestät Kejsaren av Ryssland, för att gå deras Majestäter Fransmännens Kejsares och Drottningens av förenade Konungariket Storbritannien och Irland uttryckta önskan till mötes, förklarar, att de Åländska öarne icke skola befästas samt att där varken skall underhållas eller grundläggas något militär- eller marin-etablisement.

Artikel 2.

Närvarande Konvention, bifogad den i Paris i dag undertecknade allmänna traktaten, skall ratificeras och ratifikationerna utväxlas inom utgången av fyra veckor eller förr, om sig göra låter.

Till bekräftelse härå hava de respektive plenipotentiärerne undertecknat densamma samt vidfogat sina sköldemärken.

Avslutad i Paris den 30 Mars år 1856.

Clarendon
Cowley
A. Walewski
Bourquenay
Orloff
Brunnow

**Konvention om Ålandsöarnas icke-befästade och neutralisering
(1921)**

KONVENTIONEN OM ICKE-BEFÄSTANDE OCH NEUTRALISERING
AV ÅLANDSÖARNA
1921
Översättning från franska.

KONVENTION

angående Ålandsöarnas icke-befästade och neutralisering

Tysklands President, Hans Majestät Konungen av Danmark och Island, Estniska Republikens Statschef, Finska Republikens President, Hans Majestät Konungen av Det Förenade Konungariket Britannien och Irland och av de brittiska besittningarna på andra sidan haven, Kejsare av Indien, Hans Majestät Konungen av Italien, Lettiska republikens Statschef, Polske Statschefen och Hans Majestät Konungen av Sverige, vilka enats om att förverkliga det av Nationernas Förbunds råd i dess beslut den 24 juni 1921 uppställda önskemålet om att sluta en konvention mellan de intresserade makterna rörande Ålandsöarnas icke-befästade och neutralisering, i syfte att garantera att dessa öar aldrig kommer att utgöra någon fara ur militär synpunkt,

har för detta ändamål beslutat att utan rubbning av den förbindelse, som Ryssland åtagit sig i den vid Paristraktaten av den 30 mars 1856 fogade konventionen rörande Ålandsöarna komplettera innebörden av denna förbindelse, och till sina befullmäktigade ombud utsett:

För Tyskland:

hr Oskar Trautmann, verkligt legationsråd.

För Danmark:

hr Herman Anker Bernhoft, utomordentligt sändebud och befullmäktigad minister i Paris, och hr Henri Lucien Erik Wenck, kommendör, chef för danska marinstaben.

För Estland:

hr Ants Piip, utrikesminister.

För Finland:

hr general Oscar Paul Enckell, chef för finska generalstaben,
hr Rafael Waldemar Erich, förutvarande statsminister, professor vid juridiska
fakulteten vid universitetet i Helsingfors, och

hr Carl Enckell, utomordentligt sändebud och befullmäktigad minister i Paris.

För Frankrike:

hr Jean Gout, befullmäktigad minister av första klassen.

För Brittiska Riket:

hr John Duncan Gregory, C.M.G., ambassadråd, avdelningschef i
utrikesministeriet.

För Italien:

hr Arturo Ricci-Busatti, befullmäktigad minister av första klassen.

För Lettland:

hr Michael Walters, utomordentligt sändebud och befullmäktigad minister i Rom.

För Polen:

hr Szymon Askenazy, utomordentligt sändebud och befullmäktigad minister,
delegerad vid Nationernas förbund, samt

För Sverige:

hr Erik Birger Trolle, landshövding, förutvarande minister för utrikes ärendena,
och friherre Erik Teodor Marks von Würtemberg, t.f. president i Svea hovrätt,
förutvarande statsråd,

vilka, efter att hava deponerat sina fullmakter, som befunnits vara i god och
behörig ordning, överenskommit om följande bestämmelser:

Artikel 1.

Finland bekräftar, i den mån sådant för dess del må vara erforderligt, den

förklaring Ryssland avgivit uti konventionen av den 30 mars 1856 angående Ålandsöarna, fogad till Paristraktaten av samma datum, och förbinder sig alltså att icke befästa den del av den finska skärgården, som benämnes Ålandsöarna.

Artikel 2.

I. Med benämningen Ålandsöarna förstås i denna konvention samtliga de öar, holmar och skär, vilka äro belägna inom det vattenområde, som begränsas av följande linjer:

a) i norr latitudparallellen N 60° 41´,

b) i öster av de räta linjer som successivt sammanbinder följande geografiska punkter:

	60° 41´,0		21° 00´,0	
1)	lat. N	och long. O		Greenwich
	60° 35´,9		21° 06´,9	
2)	" N	" "	O	"
	60° 33´,3		21° 08´,6	
3)	" N	" "	O	"
	60° 15´,8		21° 05´,5	
4)	" N	" "	O	"
	60° 11´,4		21° 04´,4	
5)	" N	" "	O	"
	60° 09´,4		21° 01´,2	
6)	" N	" "	O	"
	60° 05´,5		21° 04´,3	
7)	" N	" "	O	"
	60° 01´,1		21° 11´,3	
8)	" N	" "	O	"
	59° 59´,0		21° 08´,3	
9)	" N	" "	O	"
	59° 53´,0		21° 20´,0	
10)	" N	" "	O	"

		59° 48',5		21° 20',0	
11)	"	N	"	"	O
		59° 27',0		20° 46',3	
12)	"	N	"	"	O

c) i söder av latitudparallellen 59° 27'N,

d) i väster av de räta linjer, som successivt sammanbinder följande geografiska punkter:

		59° 27',0		27° 09',7	
13)	lat.	N	och	long.	O
					Greenwich
		59° 47',8		19° 40',0	
14)	"	N	"	"	O
		60° 11',8		19° 05',5	
15)	"	N	"	"	O
16)	Mittpunkten av klippan Märket				
		60° 18',4		19° 08',5	
	lat.	N	och	long.	O
		60° 41',0		19° 14',4	
17)	"	N	"	"	O

De linjer, som förenar punkterna 14, 15 och 16 är desamma som är angivna i "Description topographique de la frontière entre le Royaume de Suède et l'Empire de Russie d'après la démarcation de l'année 1810 corrigée d'après la revision de 1888".

Läget av alla de i denna artikel angivna punkterna hänför sig i allmänhet till brittiska amiralitetets sjökort N:o 2297 av 1872 (med däri införda rättelser intill augusti 1921). Likväl hänförs för vinnande av större noggrannhet punkterna 1-11 till följande sjökort: finska sjökorten N:o 32 av 1921, N:o 29 av 1920 och ryska sjökortet N:o 742 av 1916 (rättat i mars 1916).

Av vart och ett av dessa sjökort är ett exemplar deponerat i Nationernas Förbunds permanenta sekretariats arkiv.

II. Ålandsöarnas territorialvatten anses sträcka sig intill ett avstånd av 3 sjömil vid lågvattenstånd från här ovan avsedda öar, holmar och skär som icke ständigt står

under vatten; likväl skall territorialvattnet ingenstädes anses sträcka sig utanför de i första momentet av denna artikel bestämda gränslinjerna.

III. Samtliga de öar, holmar och skär, som anges i mom. I, och de territorialvatten som är bestämda i mom. II, utgör tillsammans den "zon", varå följande artiklar äger tillämpning.

Artikel 3.

Ingen anläggning eller operationsbas av militär eller marin art, ingen anläggning eller operationsbas för militär luftfart, ej heller någon annan anordning avsedd för krigsändamål får behållas inom den i artikel 2 angivna zonen.

Artikel 4.

Med förbehåll för bestämmelserna i artikel 7 må icke någon militär land-, sjö- eller luftstyrka tillhörande någon som helst makt intränga i eller uppehålla sig inom den i artikel 2 angivna zonen. Tillverkning, införsel, transitering och återutförsel av vapen och krigsmateriel inom densamma är uttryckligen förbjudna.

Följande bestämmelse skall likväl gälla under fredstid:

a) utöver den reguljära polispersonal, som är nödvändig för upprätthållande av ordning och allmän säkerhet inom zonen och som är organiserad i överensstämmelse med de allmänna bestämmelser som gäller i den finska republiken, får Finland, därest utomordentliga omständigheter så kräver, dit införa och där temporärt hålla andra väpnade styrkor som är strängt nödvändiga för ordningens upprätthållande.

b) Finland förbehåller sig likaledes rätten att tid efter annan låta ett eller två av sina lätta, för övervattenfart avsedda krigsfartyg besöka öarna, och skall dessa fartyg i sådana fall kunna temporärt ankra i öarnas vatten. Utom dessa fartyg får Finland, därest särskilda omständigheter av vikt så kräver, i zonens vatten införa och där temporärt hålla andra övervattensfartyg, vilkas sammanlagda displacement i intet fall får överstiga 6 000 ton.

Rätt att inlöpa i ögruppen och där temporärt ankra må av finska regeringen icke medgivas mer än ett krigsfartyg tillhörande varje annan makt.

c) Finland får låta sina luftstridskrafter flyga över zonen, men det är dessa

förbjudet att där landa annat än i fall av force majeure.

Artikel 5.

Förbudet att låta krigsfartyg inlöpa eller uppehålla sig inom den i artikel 2 angivna zonen inverkar icke på rätten till inoffensiv passage genom territorialvattnen, vilken passage förblir underkastad gällande internationella bestämmelser och sedvänjor.

Artikel 6.

I krigstid skall den i artikel 2 angivna zonen anses såsom neutralt område och får icke vare sig direkt eller indirekt begagnas för ändamål, som på något sätt sammanhänger med militära företag.

Dock skall, i händelse av krig som berör Östersjön, det vara tillåtet för Finland att med sikte på att säkra respekten för zonens neutralitet temporärt nedlägga minor i dennas vattenområde och för detta ändamål vidtaga sådana maritima åtgärder, som äro strängt nödvändiga.

Finland skall omedelbart härom underrätta Nationernas förbunds råd.

Artikel 7.

I. I syfte att ge effektivitet åt den garanti, som förutsättes i inledningen till denna konvention, skall de Höga Fördragslutande parterna var för sig eller gemensamt hänvända sig till Nationernas Förbunds Råd, för att detta måtte besluta vilka åtgärder som skall vidtagas antingen för att säkerställa upprätthållandet av denna konventions bestämmelser eller för att hejda kränkningen.

De Höga Fördragslutande parterna förbinder sig att medverka till de åtgärder, om vilka rådet i sådant syfte besluter.

Då rådet för fullgörande av denna förpliktelse har att fatta beslut under ovan angivna förutsättningar, skall de makter, som deltagit i denna konvention, vare sig de är medlemmar av förbundet eller ej, av rådet kallas att därstädes taga säte. Vid beräkning av den enhällighet, som erfordras för rådets beslut, skall hänsyn icke tagas till den röst, som avgives av ombudet för den makt, vilken beskylls för att hava kränkt konventionens bestämmelser.

Om enhällighet icke uppnås, äger envar av Höga Fördragslutande parterna rätt

att vidtaga de åtgärder, som rådet må hava tillstyrkt med 2/3 majoritet, beräknad utan hänsyn till den röst, som avgivits av ombudet för den makt, vilken beskyllts för att hava kränkt bestämmelserna i konventionen.

II. I händelse zonens neutralitet skulle bringas i fara genom en attack antingen mot Ålandsöarna eller genom ögruppen mot finska fastlandet, skall Finland inom zonen vidtaga nödiga åtgärder för att hejda och tillbakaslå angriparen, intill dess de Höga Fördragslutande parterna i överensstämmelse med bestämmelserna i denna konvention blir i stånd att ingripa för att åstadkomma att neutraliteten respekteras.

Finland skall omedelbart härom underrätta rådet.

Artikel 8.

Denna konventions bestämmelser skall förbli i kraft, vilka de förändringar än må vara som kan inträda uti det nuvarande *status quo* i Östersjön.

Artikel 9.

Nationernas Förbunds Råd ombedes att meddela denna konvention till förbundets medlemmars kännedom, på det att den rättsliga status, som jämlikt densamma bestämmelser tillkommer de i Finska republiken såsom integrerande del ingående Ålandsöarna, må i den allmänna fredens intresse respekteras av alla, såsom ingående uti de föreskrifter, som erkänns såsom rättesnöre för regeringarnas handlingssätt.

Denna konvention kan med enhälligt samtycke av de Höga Fördragslutande parterna föreläggas makt, som icke undertecknat densamma, men vars accession senare må synas önskvärd, i syfte att sådan makt må i all form tillträda densamma.

Artikel 10.

Denna konvention skall ratificeras. Protokoll över den första deponeringen av ratifikationer skall upprättas, så snart flertalet av de makter, som undertecknat konventionen, Finland och Sverige inbegripna i detta flertal, blir i tillfälle att skrida till deponering.

Konventionen skall träda i kraft för varje makt, som undertecknat densamma, eller till densamma ansluter sig, ifrån tiden för deponeringen av sagda makts

ratifikation eller adhesionsakt.

Deponeringen av ratifikationerna skall äga rum i Genève hos Nationernas förbunds permanenta sekretariat; eventuella adhesionsakter skall likaledes där deponeras.

Till bekräftelse härpå har de befullmäktigade ombuden undertecknad denna konvention och försett densamma med sina sigill.

Som skedde i Genève den tjugonde oktober nittonhundra-tjugooett i ett enda exemplar, som skall förbliva deponerat i Nationernas förbunds permanenta sekretariats arkiv och varav bestyrkt avskrift genom sekretariatets försorg skall tillställas var och en av de makter, som undertecknat densamma.

(Signerat)

(L.S.) Trautmann

(L.S.) Jean Gout

(L.S.) H.A. Bernhoft

(L.S.) J.D. Gregory

(L.S.) Wenck

(L.S.) A. Ricci-Busatti

(L.S.) Ant. Piip

(L.S.) M. Walters

(L.S.) ET Enckell

(L.S.) S. Askenazy

(L.S.) R. Erich

(L.S.) Eric Trolle

(L.S.) Carl Enckell

(L.S.) E. Marks von Württemberg

Traktat mellan Finland och Sovjetunionen om Ålandsöarna (1940)

TRAKTAT MELLAN FINLAND OCH SOVJETUNIONEN OM ÅLAND

1940

Översättning från finska.

FÖRDRAG

mellan Finland och de Socialistiska Sovjetrepublikernas Förbund
angående Ålandsöarna.

Republiken Finlands regering å ena sidan och de Socialistiska
Sovjetrepublikernas Förbunds regering å den andra, vilka önskar befästa grundvalen
för sin trygghet samt för freden inom Östersjön, har ansett det nödvändigt att
sinsemellan avsluta följande fördrag och i sådant avseende till sina befullmäktigade
utsett

Republiken Finlands regering:

Finlands utomordentliga sändebud och befullmäktigade minister i Moskva Juho
Kusti PAASIKIVI;

De Socialistiska Sovjetrepublikernas Förbunds regering:

Ordföranden i SSR-förbundets Folkkommisariers Råd och folkkommisarie för
utrikesärendena Vjatjeslav Mihailovitj MOLOTOV,
vilka efter att ha utväxlat sina fullmakter, som befunnits i god och behörig form,
överenskommit om följande:

Artikel 1.

Finland förbinder sig att demilitarisera Ålandsöarna, att icke befästa dem samt att
icke ställa dem till främmande staters beväpnade styrkors förfogande.

Detta innebär jämväl, att varken Finland eller övriga stater inom zonen
Ålandsöarna får upprätthålla eller uppföra några som helst anläggningar eller
operationsbaser av militär eller marin art, anläggningar eller operationsbaser för
militär luftkraft eller några som helst andra anordningar avsedda för militära ändamål,
samt att de på öarna befintliga pjäsplattformerna skall demoleras.

Artikel 2.

Under benämningen "zonen Ålandsöarna" innefattas i detta fördrag samtliga de öar, holmar och skär som är belägna inom det vattenområde som begränsas av följande linjer:

a) i norr latitudparallellen N 60° 41´,

b) i öster av de räta linjer som successivt sammanbinder följande geografiska punkter:

	lat.	oc	lon	Greenw
1)	60° 41´,0 N	h	g. 21° 00´,0 O	ich
2)	60° 35´,9 N	"	" 21° 06´,9 O	"
3)	60° 33´,3 N	"	" 21° 08´,6 O	"
4)	60° 15´,8 N	"	" 21° 05´,5 O	"
5)	60° 11´,4 N	"	" 21° 04´,4 O	"
6)	60° 09´,4 N	"	" 21° 01´,2 O	"
7)	60° 05´,5 N	"	" 21° 04´,3 O	"
8)	60° 01´,1 N	"	" 21° 11´,3 O	"
9)	59° 59´,0 N	"	" 21° 08´,3 O	"
10)	59° 53´,0 N	"	" 21° 20´,0 O	"
11)	59° 48´,5 N	"	" 21° 20´,0 O	"
12)	59° 27´,0 N	"	" 20° 46´,3 O	"

c) i söder av latitudparallellen 59° 27´N,

d) i väster av de räta linjer, som successivt sammanbinder följande geografiska punkter:

	59° 27´,0	oc	lon 27° 09´,7	
13)	lat. N	h	g. O	Greenwich
			19° 40´,0	
14)	" 59° 47´,8 N	"	" O	"
	60° 11´,8		19° 05´,5	
15)	" N	"	" O	"
16)	Mittpunkten av klippan Märket			

	60° 18',4	oc	lon	19° 08',5	
lat.	N		h	g.	O
	60° 41',0			19° 14',4	
17)	"	N	"	"	O

Ålandsöarnas territorialvatten anses sträcka sig intill ett avstånd av 3 sjömil från här ovan avsedda öar, holmar och skär som åtminstone tidvis är synliga över havsytan vid lågvattenstånd.

Artikel 3.

De Socialistiska Sovjetrepublikernas Förbund tillerkännes rättighet att på Ålandsöarna upprätthålla ett eget konsulat, vars uppgift förutom sedvanliga konsulatsåligganden är att övervaka, att de i artikel 1 i detta fördrag fastställda förbindelserna angående Ålandsöarnas demilitarisering och icke-befästade fullgörs.

Ifall denne konsuläre representant iakttagit något som enligt hans åsikt strider mot bestämmelserna i detta fördrag angående demilitarisering och icke-befästade, är han berättigad att, för vidtagande av gemensam undersökning, därom anmäla hos finska myndigheter genom förmedling av länsstyrelsen i landskapet Åland.

Denna undersökning företas så snabbt som möjligt av en av den finska regeringen utsedd befullmäktigad samt Rådunionens konsuläre representant.

Resultaten av den gemensamma undersökningen upptecknas i ett protokoll uppgjort i fyra exemplar på finska och ryska, samt meddelas vardera fördragsslutande partens regering för vidtagande av nödvändiga åtgärder.

Artikel 4.

Detta fördrag träder i kraft så snart det undertecknats och skall därefter ratificeras.

Ratifikationshandlingarna utväxlas i Helsingfors inom tio dagar.

Detta fördrag är uppgjort i tvenne exemplar på finska och ryska språken i staden Moskva den 11 oktober 1940.

J.K. Paasikivi

V. Molotov

Fredsfördraget i Paris, Ålandsbestämmelser (1947)

UTDRAG UR FREDSFÖRDRAGET I PARIS
1947.
Översättning från engelska.

FÖRDRAG

om fred med Finland

1947

De Socialistiska Sovjetrepublikernas Union, Det Förenade Konungariket Storbritannien och Nordirland, Australien, Vitryska Socialistiska Sovjetrepubliken, Kanada, Tjeckoslovakien, Indien, Nya Zeeland, Ukrainska Socialistiska Sovjetrepubliken, och Sydafrikanska Unionen, i egenskap av de stater som är i krig med Finland och aktivt förde krig mot de europeiska fiendestaterna med betydande stridskrafter, i det följande kallade "de Allierade och Förbundna Makterna", å ena sidan,
och Finland, å andra sidan;

Har därför överenskommit att förklara krigstillståndet avslutat och för detta ändamål sluta detta fredsavtal, och har i enlighet härmed utsett undertecknade befullmäktigade representanter, vilka, efter att ha framlagt sina fullmakter, och dessa befunnits vara i ordning, överenskommit om följande villkor:

Artikel 5

Ålandsöarna skall förbli demilitariserade i enlighet med det nu rådande läget.

Artikel 12

1. Var och en av de Allierade och Förbundna Makterna skall inom sex månader efter undertecknandet av detta fredsavtal meddela Finland vilka av dess före kriget ingångna bilaterala fördrag med Finland det önskar hålla i kraft eller ånyo sätta i kraft.

Bestämmelser som icke överensstämmer med detta fredsavtal bör dock avlägsnas ur de förutnämnda fördragen.

2. Alla sådana fördrag om vilka meddelande gjorts på detta sätt skall registreras vid Förenta Nationernas sekretariat i enlighet med artikel 102 av Förenta Nationernas stadga.

3. Alla sådana fördrag om vilka icke på detta sätt har meddelats anses ha förfallit.

Till bekräftelse varpå undertecknade befullmäktigade representanter har undertecknat detta fördrag och försett det med sina sigill.

Givet i Paris på ryska, engelska, franska och finska språket den tionde februari år nittonhundrafyrtiosju.

Utrikesministeriets notifiering av moderniseringen av koordinaterna för demilitariseringens gränser

MINISTRY FOR FOREIGN AFFAIRS OF FINLAND

HEL7874-8

CIRCULAR NOTE

The Ministry for Foreign Affairs present their compliments to the Embassies of the Contracting Parties to the Convention relating to the Non-Fortification and Neutralisation of the Åland Islands (hereinafter the Åland Convention) and of other Baltic Sea region countries accredited to Helsinki and have the honour to communicate the following:

In 2005 the Ministry of Justice of Finland set up a working group to clarify the borders of the neutralised and demilitarised zone of the Åland Islands. Based on the proposals of the group, the list of coordinates included in article 2 of the 1921 Åland Convention were to be modernised in a way that allows the demilitarised zone to be drawn on maps. The Ministry for Foreign Affairs requested the National Land Survey of Finland to perform the technical delimitation of the demilitarised and neutralised area of the Åland Islands defined by the Åland Convention by using a modern coordinate system. The National Land Survey presented the technical delimitation to the Ministry for Foreign Affairs on 31 December, 2012.

The Ministry for Foreign Affairs hereby communicate the Technical delimitation of the Åland Convention to the Contracting Parties and to the other Baltic Sea region countries. The Technical delimitation includes the description of the National Land Survey, the request for action of the Ministry for Foreign Affairs, the list of points defined in the Åland Convention, the list of base points delimiting the border zone, the list of the border zone points and a map indicating the boundaries of the demilitarised and neutralised zone of the Åland Islands.

The Ministry for Foreign Affairs avail themselves of this opportunity to renew to the Embassies of the Contracting Parties to the Åland Convention and of other Baltic Sea region countries accredited to Helsinki the assurances of their highest consideration.

Helsinki, 26 February 2013

Attachment: Technical delimitation of the Åland Convention

Embassies of the Contracting Parties to the Åland Convention and of other Baltic Sea region countries
Helsinki

NEFAB-avtalet – Finlands deklaration om Åland

The inaugural NEFAB Council meeting on 6 February 2013 in Oslo

Declaration on Åland Islands by Finland

The demilitarisation and neutralisation of Åland is regulated primarily by four international conventions, the Convention on the Demilitarisation of the Åland Islands (1856), the Convention on the non-fortification and neutralisation of the Åland Islands (1921), Treaty between Finland and the Soviet Union (1940) and the Peace Treaty of Paris (1947). In addition, in 1992 Finland and the Russian federation signed a protocol confirming the validity of treaties signed by Finland and the Soviet Union.

The special status of the Åland Islands is also recognised by the European Union. In the second protocol of the Finnish accession treaty, the internationally recognised status of the Åland Islands is confirmed. Additionally, Finland has in connection with the establishment of the Treaty of Lisbon declared that the treaty does not affect the application of demilitarisation and neutralisation of Åland.

Therefore Finland concludes that

- The Agreement on the establishment of the North European Functional Airspace Block (NEFAB) contains certain provisions regarding civil–military cooperation.
- The entry into force of the NEFAB Agreement will not affect the applicability of the international conventions that regulate the demilitarisation and neutralisation of the Åland Islands.

Postal address	Visiting address	Telephone	Telefax
PO Box 31 FIN-00023 Government Helsinki Finland	Eteläesplanadi 16	+358 295 16001	